

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav světových dějin

Diplomová práce

Jan Křiklán

Americká grand strategy na počátku studené války 1945-1953

American Grand Strategy at the beginning of the Cold War 1945-1953

Praha 2020

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Václav Horčíčka, Ph.D.

Poděkování:

V souvislosti se vznikem této práce bych rád poděkoval lidem, bez kterých bych nemohl dokončit tuto práci. Na prvním místě děkuji profesorovi Horčíčkovi za odvahu, převzetí a vedení práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. Tato práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného či stejného titulu.

V Praze, dne 24. prosince 2020

.....

Jan Křiklán

Klíčová slova (česky):

Zahraníční politika USA, globální studená válka, Grand strategy, národní bezpečnost, Post-revizionismus

Keywords (English):

United States of America foreign policy, Foreign Policy, Global Cold War, Grand Strategy, National security, Post-revizionism

Abstrakt (česky):

Studená válka je zásadní mezník světových dějin a obecných dějin lidstva. Vytvořil světový řád, který potvrdil západní hegemonii nad světem na několik desetiletí od pádu Sovětského svazu. Nicméně studená válka se nevynořila z ničeho. Vytvořili ji lidé po druhé světové válce (Američané, Rusové, Britové atd.). Od okamžiku, kdy byla porážka Německa nevyhnutelná, tak spolu spojenci svými spory v jednotlivých otázkách (Írán, Turecko a Řecko) začali vytvářet podhoubí pro následující konflikt, který nazýváme studenou válkou. Tento boj o nadvládu nad světem trval dlouhá desetiletí a stál mnoho nevinných životů ve jménu pochybných představ o sociálním inženýrství, kde je možné „revolučně“ přetvářet společnost seshora anebo řídit život dle abstraktních ekonomických kalkulů. Za frázemi o pokroku stály velmocenské touhy lidí a politiků, které byly zdůrazněny jednotlivými ideologiemi liberální demokracie a stalinského komunismu.

Abstract (English):

The Cold War is a major milestone in world history and the general history of mankind. He created a world order that confirmed Western hegemony over the world for decades since the collapse of the Soviet Union. However, the Cold War did not emerge from nothing. It was created by people after World War II (Americans, Russians, British etc.). Since the defeat of Germany was inevitable, the Allies, together with their disputes on individual issues (Iran, Turkey and Greece), began to create a spawn for the next conflict, which we call the Cold War. This struggle for domination over the world lasted for decades and cost many lives in the name of dubious ideas about social engineering, where it is possible to „revolutionize“ society from above or manage life according to abstract economic calculations. Behind the phrases of progress was the great power desires of people and politicians, emphasized by the individual ideologies of liberal democracy and Stalinist communism.

Obsah

Úvod.....	7
1. Metodologie: Axiomy, teorémy a morální filozofie.....	14
1.1. Národní bezpečnost jako rámec analýzy Grand Strategy v Nomosu	14
1.2. Metodologický souhrn	20
1.3. Studená válka jako interpretační problém.....	22
2. Studená válka, grand strategy a poválečná nejistota	31
2.1. Aktér poslední instance: Harry S. Truman – mezi nezkušeností a americkým modelem života	31
2.2. Aktér poslední instance: Stalin – mezi ruskou bezpečností a univerzalistickým komunismem	34
3. Globální studená válka a strategie zadržování	40
4. Spor o Německo a národní bezpečnostní stát	47
Závěr	53
Seznam použitých materiálů a zdrojů	56

Úvod

Je dobré být králem, ale v těchto dnech je stále těžší být jedničkou mezi rovnými velkými národy, mocnostmi a silnými nadnárodními korporacemi. USA, které vytvořily bezprecedentní globální politicko-ekonomický systém z popela druhé světové války, najednou zjistily, že jeho dříve nepřekonatelná pozice se nakonec stala napadnutelnou s nástupem staronových velmocí (Čína, Rusko, potenciálně Evropa a další země BRICS). John Ikenberry to blíže popsal ve své studii o americké zahraniční politice, kde se snaží zodpovědět otázku, jak Amerika vytvořila globální řád prostřednictvím vojenských, politických a ekonomických struktur.¹

- Pozice Ameriky jako unipolární světové moci je jedinečná a bezprecedentní. Nikdo jiný v dějinách neměl takovou pozici, jako Spojené státy, kdy existovala pouze jedna globální říše. Vždy byly aspoň dvě, které se snažily vyvažovat. Dnes dokonce i země, které konfrontují Ameriku, tak usilují výhradně o regionální hegemonii.
- Globální řád, zrozený po druhé světové válce, vedl k vojenské, fiskální a politické stabilitě pod hegemonií Ameriky (zpočátku pod „Keynesovským“ globalismem a od 70. let pod neoliberálním vedením).
- Světový řád vychází z (ne) rovnováhy silných mocností, korporací či neziskových organizací, diktátorské převahy nebo pravidel a konsensu.
- Hlavní silnou stránkou minulého a současného systému je jeho zakotvení v zákonech a dohodách o spolupráci, které posilují a regulují mezinárodní chování. Carl Schmitt to nazývá super-legalitou (permanentní světovou legální či právní revolucí).²
- Konec studené války neměl za následek vznik nového bloku proti USA do nástupu revizionistických zemí jako Rusko po roce 1995 (ponížení Ruska během jugoslávských krizí) a 2008 (vystoupení Putina na mnichovské bezpečnostní

¹ IKENBERRY, G. John. *Liberal leviathan: the origins, crisis, and transformation of the American world order*. Princeton, New York 2011.

² Super-legalita (anebo Hegemonie u A. Gramsciho) chápal Schmitt jako „posílenou platnost určitých norem v protikladu k normám obyčejným nebo jednoduchým“. Posílená platnost některých norem zajišťuje legalitu jako celek proti „populistickým“ nepřítelům – proti vůli k radikální změně (Rusko, Čína, bolívarske revoluce v Latinské Americe). Protože byl Schmitt právní realista a kritik právního pozitivismu (Kelsen), tak správně zdůraznil, že právo je politické vyjádření suverenity. Proto také není právo hodnotově neutrální a nemůže vyjadřovat univerzálně platné hodnoty a ideály lidství. Pokud tomu přesto budeme věřit, tak se dopouštíme falešného humanismu, který povede u Schmitta pouze k většímu utrpení ve jménu humanity (praktická aplikace lidských práv v tomto ohledu představuje krásný příklad falešného humanismu).

konferenci) s Čínou, která neakceptuje americkou hegemonii (tzv. americké pacifické století) na Dálném východě.

Studená válka určovala světovou politiku, ekonomiku a společnost přes 40 let. Nejenom, že Sovětský svaz a Spojené státy usilovaly o dosažení absolutního vítězství v soupeření o zajištění světové hegemonie, ale zásadně ovlivnily praktický život lidí na celém světě. Sovětsko-americká hra o duši lidstva pomohly přetvářet přítomnost a budoucnost jiných národů. Po druhé světové válce byl mezinárodní anarchický a ne-ergodický systém formován pěti základními faktory podle Lefflera a Painterera:³

- rivalitou mocností,
- změnami v technologii válčení,
- nadnárodním ideologickým konfliktem,
- reformou a rekonstrukcí světového kapitalistického systému a
- dekolonizačními procesy.

Všech pět těchto faktorů bylo svázaných a faktory vedly k závodům ve zbrojení, zvýšily mezinárodní napětí, ovlivnily domácí politiku a rozdělily svět na vojensko-politicko-ekonomické bloky, který vytvořil svět, ve kterém žijeme dodnes. Soupeření o nadvládu nad světem mezi USA a sovětským Ruskem, které započalo krátce po pádu fašistické a nacistické touhy a pokusu o světovládu, dominovalo světové politice více než 4 desetiletí až do konce 80. let, kdy došlo k rozpadu tohoto systému studené války do unilaterálně-multilaterálního systému americké hegemonie (liberálního Leviathanu). Studená válka skrze politiku, ekonomiku a vojenské aliance spoluutvářela tehdejší svět a měla, jak poukázal Odd Arne Westad ve své studii o studené válce, zásadní vliv i na současný systém mezinárodní politiky, ekonomiky a ideologii.⁴ Leffler a Painter charakterizovali tento konflikt takto:⁵

- Charakterizována vysokým napětím mezi Spojenými státy a Sovětským svazem;
- nákladné a nebezpečné závodění ve zbrojení;
- polarizace domácí a mezinárodní politiky;
- rozdělení světa do ekonomických sfér;
- konkurence a konflikty v třetím světě.

³ LEFFLER, Melvyn P a David S PAINTER. *Origins of the Cold War: an international history*. New York 2005, Introduction.

⁴ WESTAD, Odd Arne. *The global cold war: third world interventions and the making of our times*. Cambridge 2008.

⁵ LEFFLER, Melvyn P a David S PAINTER. *Origins of the Cold War: an international history*. New York 2005, Introduction.

- Pochopení studené války má zásadní význam pro pochopení historie druhé poloviny dvacátého století.
- A nakonec studená válka (pomyslná třetí světová válka) formovala zahraniční politiky Spojených států, jejich spojenců a Sovětského svazu, jejich satelitů a Číny a zasáhla jejich společnosti, jejich politické, ekonomické a vojenské instituce.

Liberální řád, který dominuje světu, tak byl od druhé světové války organizován a garantován USA. Tento hegemonický řád („singularizovaná totalita“) se stal stabilním a relativně úspěšným. Byl založen na kooperaci, na pravidlech, institucích a progresivních ideálech Západu. Vláda prezidenta George W. Bushe tento systém velmi otestovala, jak zdůrazňuje Ikenberry, když se pokusila předefinovat pořádek vedený USA v imperiálních než v demokratických podmínkách. Tento imperiální pokus, který Američané započali v 90. letech, tak neuspěl („the new american century“), protože vývoz demokracie a neoliberalismu skončil velkým nezdarem (Irák, Afghánistán, rozšiřování NATO a ruská asertivita). Vyvstala otázka ohledně výhod a budoucnosti systému, ve kterém jsem vyrostl. K jednacímu stolu přichází noví hráči, kteří se zapojují do vymezování hospodářského a politického řádu světa. Jak to bude vypadat, tak nám může pomoci odpovědět John Ikenberry, kterého jsem už výše zmínil. Tvrdí, že mezinárodní moc podporuje pořádek prostřednictvím tří základních mechanismů:

- **„Soupeření“** - Soupeření vzniká z vlastního zájmu států prosazujících jejich individuální suverenitu. Aby se chránily, stavy se během mocenských bojů vzájemně sladí.
- **„Hegemonie“** - Výkonný národ prosazuje pořádek a podřízené země se dostávají do „podřízeného“ stavu. Postupem času se rozvíjí hierarchie a charakter stupně kontroly definují různé stupně „nátlaku, autonomie, vyjednávání a reciprocity“.
- **„Souhlas“** - Státy vytvářejí instituce založené na právu, které kontrolují jejich pravomoc spolupracovat s ostatními národy ve strukturách zaměřených na pravidla. Souhlas - zakládající se na západních představách o ekonomii, společnosti a právu - pracoval s modernizací v průběhu posledních 200 let na posílení progresivního přístupu ke světovému řádu založenému na vzájemné závislosti.

USA jako hegemon kontrolovaly svět po několik desetiletí. Tato hegemonie vypadala jako jednání říše. Na rozdíl od klasických imperiálních států, které vycházely především ze síly, kontroly menších států / národů / etnik a podporou silných hráčů, tak tato liberální hegemonie USA a Západu (imperialismus) kombinoval právě tyto tři principy – rovnováhy, hegemonie a souhlasu, které nabízely vzájemně dohodnutá pravidla, odměny za účast a otevřenost ke změnám. Hegemon (USA) používá svoji moc a svůj řád (Grosraum) k řízení

mezinárodního systému a potlačování nejistoty (bezpečnostního dilematu) a zajišťování pravidel a norem (superlegalitu). Na jednom konci tohoto spektra vedoucí stát vytvoří strukturu. Na druhé straně vedoucí stát udržuje pořádek prostřednictvím poradních smluvních orgánů, jako jsou Světová obchodní organizace nebo Evropská unie. Počátky takových systémů nalézáme už u starověkých říší a trvají až dodnes. Vzájemné dohody mnohdy udržují kolektivní chování dle pravidel super-legality (systému) v rámci stejné sféry. Dochází sice k omezení suverenity, ale zároveň dochází k vytvoření predikovatelnějšího prostředí. Institucionalizace mocenských struktur apeluje na národy v hegemonických pozicích, jako jsou USA, aby nezneužívaly svoji moc a postavení. Vzájemné porozumění tomu, jak struktura funguje, snižuje nutnost jejího vymáhání, posiluje její legitimitu a chrání zájmy hegemonů, když se jeho moc nevyhnutelně snižuje.

Dominance unipolárního státu je neobvyklá.⁶ Americká síla rostla poté, co se Sovětský svaz na počátku 90. let zhroutil, a od té doby ji žádný národ úspěšně nenapadl a nenahradil jako hegemonu světa.⁷ Jiné globální centrum moci vzniká složitě a dlouho, protože jiné státy, národy a korporace mohou ze současného systému profitovat (virtuální eliminace války jako nástroje pro přeskupení globální geopolitiky a geoekonomiky) jako například Čína, která dlouhou dobu těžila z toho, že jako exportní země mohla exportovat do USA, pro jejíž elitu to bylo zároveň výhodné (na rozdíl od amerických pracujících a střední vrstvy).

Po druhé světové válce započala éra amerického globalismu. Rooseveltova administrativa byla první, která úspěšně započala tuto éru a vytvořila americký globální řád. Nejednalo se už jenom o regionální řád na západní hemisféře a Pacifiku, ale i na Asii a Evropě. Došlo k vytvoření takového systému, který byl založen na zónách volného obchodu a bezpečnosti představované nadnárodními organizacemi (OSN, NATO, WTO atd.), které byly více či méně kontrolovány USA. Vedle amerického globalismu se po druhé světové válce vyskytoval potenciální konkurent – Sovětský svaz a jeho pojetí komunismu. Tento nepřátelský pól způsobil, že bylo nezbytné i vojensky a ekonomicky zasáhnout mimo životní oblast USA. Jednalo se především o omezení Ruska s vytvořením ekonomického řádu chráněného USA postaveného na otevřených trzích podle Keynesovských principů.

Založení OSN v roce 1945 bylo pokusem o založení nadnárodního subjektu kolektivní bezpečnosti, ale nepřátelství sovětského bloku vedlo Západ k prosazování evropské federace.

⁶ BRANDS, Hal. *Making the unipolar moment: U. S. foreign policy and the rise of the post-Cold War order*. Ithaca 2016.

⁷ Což Američané, ať už vědomě, či nevědomě, zneužili, protože uvěřili, že jsou vyjádřením univerzální pravdy.

Protože nový světový řád nemohl existovat bez evropské poválečné obnovy, USA - prostřednictvím svého Marshallova plánu - za tímto účelem poskytly smysluplnou pomoc (5 % HDP z roku 1948). Evropští vůdci byli ochotni se rozejít s minulostí rovností velmocí a umožnit nadnárodní ekonomický dohled. Bezpečnost a ekonomika se však nespojila, dokud americká vojenská moc nezaručila jejich spojení v roce 1948/1949 se založením Severoatlantické aliance (NATO). Podobný proces se uskutečnil s Japonskem, také vtáhnutým do západní hospodářské oběžné dráhy. Kromě budování vzájemně prospěšného sdíleného trhu USA poskytly Japonsku bezpečnost proti komunistickým vítězstvím v Číně a Koreji a pomohly mu znovu vybudovat a najít jiné trhy. USA se zavázaly k nadnárodním orgánům a zapojily se do politických dialogů s evropskými a východoasijskými národy - nebo jim umožnily zahájit s nimi diskuze.

Konec studené války opustil USA jako světový dominantní národ. Předpovědi rychlého návratu ke konkurenčním mocenským blokům - bez zastavení studené války - se ukázaly v 90. letech jako mylné. Demokratický svět vybudovaný z popela druhé světové války nejenže držel, ale posílil, ale zároveň posílil USA jako jedinou supervelmoc světa. Tento řád vládl v 90. letech. George H. W. Bushova a Bill Clintonova administrativa budovala zahraniční demokracie prostřednictvím trhů a bezpečnostních institucí. NATO přivítalo bývalé země sovětského bloku, protože další mezinárodní orgány rozšířily své role. Obchodní dohody dále liberalizovaly globální hospodářskou činnost. USA prohloubily liberální demokratický globální systém.

Vedle vytvoření západního a východního systému došlo k rozdělení Německa. Německo se stalo hlavní příčinou rozpoutání studené války. Bojiště mezi dvěma rozvojovými modely se později přesunula do třetího světa, kde se boj o nadvládu propojil s dekolonizačními procesy. Tyto dva procesy měly vzájemný hluboký a vzájemný účinek. Dlouhodobá a dlouhotrvající studená válka vyvolala řadu často protichůdných výkladů, pokud jde o zodpovědnost za její vypuknutí, jeho vytrvalost a konečný zánik. Téměř všechny tyto interpretace byly formovány probíhající studenou válkou a mnozí byli hluboce političtí v tom, že postoje, které argumentovaly, byly součástí současných politických i odborných debat. Konec studené války a omezené otevření archivů v bývalém Sovětském svazu a jeho spojencích neukončily a neukončí tyto debaty, protože tyto debaty budou vždy až příliš politické.

Cílem této práce bude blíže analyzovat⁸ prvotní fázi studené války z pohledu americké administrativy. Důvody, které mě vedou k tomuto tématu, jsou ty, (1) že mě problematika studené války zajímá z toho důvodu, protože jsem bytostně přesvědčen, že studená válka vytvořila svět, ve kterém jsem vyrůstal a (2) že studená válka (spolu)vytvářela a transformovala takovým způsobem realitu, kterou si po konci studené války nikdo nedokázal představit.

Na rozdíl od mnohých ostatních netoužím vytvářet novou školu mezinárodních vztahů anebo školu studené války. Ani nevím, jak toho vůbec dosáhnout. Ve skutečnosti se chci pokusit spojit závěry významných post-revizionistických škol do snad koherentnějšího a smysluplného historického narativu a především splnit nezbytnou podmínku pro udělení akademického titulu. Na rozdíl od politologických kateder si nebudu stanovovat výzkumné otázky a hypotézy. Místo toho budu usilovat o vysvětlení vývoje americké grand strategy během počátku studené války po druhé světové válce z pohledu „Bílého domu“.

Co se týče struktury této práce, tak ta bude následující. Od původně zamýšleného dělení do roku 1947 a od roku 1947, tak jsem se rozhodl o změnu. Původní stav byl příliš dlouhý a na „pouhou“ diplomovou práci zbytečně útočný vůči odlišným interpretacím. Proto jsem ji zásadně zkrátil a akceptoval více politologický přístup, než který je typický pro historiky. Na začátek jsem se rozhodl o neprovedení souhrnu literatury, který bývá často uváděn v úvodu. Místo toho jsem literatuře a interpretacím studené války věnoval podkapitulu v první části práce.

Po uvedení práce se zaměřím na metodologii práce. Metodologie je silně ovlivněna konceptem národní bezpečnosti, kterou prosazuje Melvyn Leffler.⁹ Jeho pojetí jsem převzal a doplnil o pojetí ne-ergodického pojetí nejistoty a velmocenského prostoru dle Carla Schmitta. Po přednesení metodologie se zaměřím na literaturu a selektivně vybrané představitele jednotlivých představitelů anglo-saské historiografie studené války. Tímto zakončím první část a zaměřím se na bližší analýzu (popis) americké grand strategy vůči Sovětskému svazu na počátku studené války. Pokusím se zaměřit jak na vlivy strukturální, tak na roli aktérů (Truman, Stalin). Původně jsem zamýšlel, že do příběhu více zapojím i další aktéry (byrokraty, vojáky, další politiky), ale ustoupil jsem od toho a zaměřím se primárně na tzv. aktéry poslední instance. Po představení nastavení moci a dělby práce ve světě a hlavních

⁸ Přesnější pojem je spíše popsal, jak to viděli někteří Američané z pohledu post-revizionistické školy.

⁹ Je na začátek poctivé poukázat, že Leffler je můj hodně oblíbený autor a že z něho opravdu hodně vycházím. Pro čtenáře, který spíše následuje tradiční pohledy (Amerika je zlo, anebo absolutní dobro), to bude asi nepřijemné, že ho hodně cituji a přebírám, ale takhle to já cítím.

aktérů chci představit nejdůležitější parametr studeno-válečnické strategie – strategii zdržování. Budu jí věnovat vlastní kapitolu. Čtenáře chci od počátku upozornit, že jsem hodně ovlivněn Melvynem Lefflerem (i když ne se vším automaticky souhlasím), protože mi z historiků nejvíce vyhovuje. Na závěr chci poukázat na moji víru, že obě velmoci nesou odpovědnost za studenou válku. Tato odpovědnost se nejvíce poukazuje na „skutečnou“ příčinu studené války – otázce Německa a jeho „spoutání“.

1. Metodologie: Axiomy, teoremy a morální filozofie¹⁰

1.1. Národní bezpečnost jako rámec analýzy Grand Strategy v Nomosu

Pokud se zaměříme na definice národní bezpečnosti, tak můžeme vycházet z několika možných návrhů a definic:

- „Národ má jistotu, pokud není přinucen obětovat své zájmy, aby se vyhnul válce, a je schopen v případě pochybností je udržovat válkou“.¹¹
- „Jakékoli feministické definice bezpečnosti musí být vodítkem pro odstranění všech druhů násilí, včetně násilí produkovaného v genderových vztazích dominance a podřízenosti“.¹²
- „Národní bezpečnost je zachování způsobu života... To zahrnuje osvobození od vojenského útoku nebo donucení, osvobození od vnitřního podvracení a osvobození od eroze politických, hospodářských a sociálních hodnot, které mají zásadní význam pro kvalitu života“.¹³
- „Národní bezpečnost je o ochraně základních hodnot. To znamená identifikaci hrozeb a implementování politik na ochranu základních hodnot“.¹⁴
- „Národní bezpečnost je schopnost národa ochránit své vnitřní hodnoty před vnějšími hrozbami“.¹⁵

Leffler věří, že koncept národní bezpečnosti je užitečným přístupem k vytvoření celkového interpretačního rámce pro studium diplomatických dějin nebo mezinárodní politiky.¹⁶ Ve velkých a globálně známých syntézách o americké zahraniční politice hrají liberální morálka anebo expanze amerického kapitálu ústřední roli a mnohdy přesahují samotný problém bezpečnosti. Leffler postupně začal věřit, že ekonomické úvahy nebyly primárními příčinnými faktory zahraniční politiky. Vzhledem ke složitosti amerického politického systému (a oboru mezinárodních vztahů) hrály v rozhodovacím procesu také

¹⁰ Tato část práce vychází z mé druhé diplomové práce, kterou jsem zpracovával na FSV. Pracuji zde se stejnou metodologií, tak jsem se rozhodl to převzít. Nebudu zde vícekrát citovat svoji „první“ diplomovou práci, protože mi to přijde zvláštní citovat sám sebe. KŘIKLÁN, Jan. Reaganova Amerika, Sovětské Rusko a konec globální studené války: analýza vývoje americké grand strategy v 80. letech 20. století z pohledu „national security approach“, Praha 2019.

¹¹ LIPMANN, Walter. *U. S. Foreign Policy: Shield of the Republic*, str. 51.

¹² TICKNER, J. *Ann. Gender in international relations: feminist perspectives on achieving global security*, str. 58.

¹³ BUZAN, Barry, Ole WAEVER a Jaap de WILDE. *Bezpečnost: nový rámec pro analýzu*, str. 17.

¹⁴ LEFFLER, MELVYN P, *National security*.

¹⁵ BERKOWITZ, Morton a STR. G. BOCK. *American National Security*, str. 134.

¹⁶ LEFFLER, MELVYN P, *National Security*, str. 143.

významnou roli další zdroje. Interní zdroje / struktury (včetně domácích hráčů, jako je Kongres / další vlivní aktéři, stejně jako ideály / hodnoty, veřejné mínění a domácí ekonomické úvahy), vnější faktory (včetně mezinárodního systému) a lidské charakteristiky jsou prokazatelně motivováni k tomu, aby činili způsoby, jak státy/národy/korporace/neziskové organizace jednájí v mezinárodním systému. Ale bez ohledu na kauzální faktory, americká zahraniční politika, tvrdí Leffler, byla vždy o ochraně ochraně demokratického kapitalismu před zahraničními hrozbami. „Demokratický kapitalismus“ definuje jako hlavní politickou a ekonomickou hodnotu Spojených států.

- „demokratický“ znamená politické hodnoty, jako jsou osobní svoboda, zastupitelská vláda, svoboda jednotlivce, svoboda tisku, svoboda náboženského vyznání, právní stát, bezpečnost amerických životů, národní suverenita a územní celistvost.
- „kapitalismus“ implikují ekonomické principy, jako jsou svobodné podnikání, soukromé vlastnictví a otevřené trhy.

„Samotná národní bezpečnost byla amorfní představou utvářenou vnější realitou, domácími okolnostmi a osobním vnímáním.¹⁷ Byl to dynamický koncept, neustále se měnící a vždycky sporný. Rámec, který Leffler používá k analýze možností, je aktualizovaná verze trojice strachu, cti a zájmu, který se stává Thucydides-plus-one: hrozby, zájmy, ideály a moc. Stejně důležité je, aby tvůrci politik i vědci zahraniční politiky nabízeli způsob, jak chránit základní hodnoty a vyhýbat se špatným volbám zahraniční politiky. Podle Lefflera to zahrnuje:¹⁸

- pečlivě definovat cíle.
- rovnováha mezi zájmy a závazky.
- otevřený trh je dobrý, ale měl by být regulován osvíceným státem.
- usilovat o mnohostrannost než o (falešný) univerzalizmus.
- v případě potřeby neváhejte a dělejte kompromisy.
- vždy buďte připraveni mluvit se svými protivníky.
- vyhýbejte se (moralistické) rétorice, protože by to mohlo přesahovat Vaše schopnosti a možnosti.
- a je to domácí ekonomika, která dělá zemi velkou.

¹⁷ LEFFLER, Melvyn P. Safeguarding democratic capitalism: u. s. foreign policy and national security, 1920-2015. Princeton 2017, str. 24-26.

¹⁸ Tamtéž, str. 26-7, 218-20, 241-42, 299, 301-03.

V knize z roku 2008 William Hooker popisuje Schmitta jako „jednoho z nejhlubších a nejpłodnějších teoretiků mezinárodního pořádku ve dvacátém století“.¹⁹ Má-li se však Schmitt číst geopoliticky, měla by být dodržována stejná varování, která byla učiněna ohledně politického čtení.²⁰ Co nicméně můžeme chápat pod pojmem Großraum, který charakterizuje Schmittovu teorii mezinárodních vztahů?

Doslova to znamená „velký prostor“, ale ve smyslu „sféry“ vlivu a „geopolitický a geoeconomický prostor“.²¹ Termínem Schmitt má v úmyslu uchopit oblast nebo region, který přesahuje jediný stát (tj. konkrétní území národa), pochopit mnohem větší prostorové uspořádání, komplexy nebo uspořádání.²²

Schmitt navrhuje, že „podstatou politické moci je v první řadě jurisdikce nad zemí“. Posiluje to v tom smyslu, že „vláda má přímou jurisdikci pouze nad zemí“. Jeho dalším klíčovým zdrojem je rozdělení mezi nejvyšším vlastnictvím a zemským vládcem, které odpovídají latinským termínům dominium a imperium. První sada podmínek vyvolává soukromé vlastnictví a druhý veřejný majetek. Územní vymezení je vlastní Schmittově chápání státu: „Ústředními pojmy moderní teorie státu jsou sekularizované teologické pojmy. Není to jen kvůli jejich historickému vývoji - ve kterém byly přeneseny z teologie do teorie státu, kdy se například všemocný Bůh stal všemocným zákonodárcem, ale také kvůli své systematické struktuře, jejíž uznání je nezbytné pro sociologické zvážení těchto pojmů.“²³

Politický řád je tedy vždy geopolitickým a geoeconomickým řádem.²⁴ To se zdá být cenné pro mezinárodní vztahy, jehož zanedbávání prostorových aspektů je dobře známo, anebo je přinejlepším povrchní. Schmitt inklinuje k tomu, že skupiny fungují s pocitem teritoria a prostorového uspořádání. Schmitt považuje dobytí nového světa a náboženské války v Evropě po reformaci za základ pro vznik výrazně moderního politicko-právního chápání vztahu mezi vesmírem a politikou. Prostorový rozsah se stal jak předmětem, tak možností toho, co bylo později chápáno jako myšlenka suverenity. Schmitt tvrdí, že pokud je zaměření izolované, suverénní, teritoriální státy [souveränen Flächenstaates], pak jsou fakta jasná: území státu [Staatsgebiet] je vládnoucím sálem [Schauplatz des Imperiums]; s územní

¹⁹ HOOKER, William. *Carl Schmitt's international thought: order and orientation*. New York: 2009.

²⁰ Schmittova spoluúčast na národním socialismu by nikdy neměla být zapomenuta.

²¹ ODYSSEOS, Louiza a Fabio PETITO. *The international political thought of Carl Schmitt: terror, liberal war and the crisis of global order*. New York 2007, str. 2.

²² HOOKER, William. *Carl Schmitt 's International Thought*, str. 126–155.

²³ *Reading Schmitt geopolitically: Nomos, territory and Großraum* [online]. Radical philosophy, 2010.

²⁴ HOOKER, William. *Carl Schmitt's international thought: order and orientation*. New York: 2009, str. 196.

změnou [Gebietswechsel] se vládce zmocňuje divadla a na jevišti se objevuje další suverénní agent.²⁵

Je zřejmé, že ve dvacátém století došlo k přechodu. Toto je klíčové tvrzení Nomosu, že se formuje nový prostorový politický a ekonomický řád, a je třeba tomu porozumět. V rámci Großraum nyní Schmitt tvrdí, že dominantní síly uplatňují vliv, ale nesnaží se začlenit zemi do svého státu. Prvním krokem, jak navrhuje Schmitt, je to, že dominantní mocnost neusiluje o územní anexi kontrolovaného státu, ale o to, aby jej absorboval do své prostorové sféry vlivu, svého spatiala Bereicha, prostorového pole nebo oblasti, kterou Schmitt nazývá Raumhoheit (prostorová nadvláda). Vnější, vyprázdněný prostor [äußere, entleerte Raum] územní svrchovanosti kontrolovaného státu [územní souveränität] zůstává nedotčen, ale funkční [sachliche] obsah této svrchovanosti je změněn zárukami ekonomického vládnutí Großraumu. Takto vznikl moderní typ intervenčních smluv. Politická kontrola a dominance byly založeny na zásahu, zatímco teritoriální status quo zůstal zaručen. Kontrolní stát měl právo chránit nezávislost nebo soukromý majetek, udržovat pořádek a bezpečnost a chránit legitimitu nebo zákonnost vlády. Současně, z jiných důvodů, bylo možné, podle vlastního uvážení, zasahovat do záležitostí kontrolovaného stavu. Její právo na zásah bylo zajištěno oporami, námořními základnami, vojenskými a správními stanovišti a dalšími formami spolupráce, interními i externími. Právo ovládajícího státu na zásah bylo uznáno ve smlouvách a dohodách, takže v přísně právním smyslu bylo možné tvrdit, že se nejednalo o intervenci. Schmitt tedy naznačuje, že existuje fragmentace toho, jak je chápána státní kontrola prostoru.

Zásadní pro Schmittovo pojetí nomos je pozemkové přivlastňování, protože chápal pozemkové přivlastňování jako konstitutivní událost nebo akt, v němž je zákon legitimován v prostoru a skrz vesmír. „Rozdělení půdy je tedy archetypem konstitutivního právního procesu navenek (vůči ostatním lidem) a interně (pro uspořádání půdy a majetku v zemi). Vytváří nejradikálnější právní titul v plném a komplexním smyslu“. Je to ontologie, protože „každý ontologický úsudek vychází ze země. Z tohoto důvodu začneme pozemkovým přivlastněním jako prvotním aktem při zakládání zákona“.

„V nějaké podobě se tedy ústavní proces přivlastňování půdy nachází na začátku každého usazeného lidu, každého společenství, každé říše.“ To platí také pro začátek každé historické epochy. Představuje původní prostorový řád, zdroj veškerého dalšího konkrétního řádu a veškerého dalšího zákona. Při vymezení genealogie pojmu nomos říká, že lze

²⁵ Reading Schmitt geopolitically: Nomos, territory and Großraum [online]. Radical philosophy, 2010.

vysledovat tři konotace tohoto termínu s předpokladem jejich prostornosti: „přivlastnění, distribuce a produkce“. S ohledem na tuto genealogii je další výrok srozumitelnější: „*nomos je tedy bezprostřední formou, ve které se politický a sociální řád lidí stává prostorově viditelným*“.

Moc se liší mezi relativními prioritami, které dává každé ze čtyř základních hodnot společnosti: *Bohatství, Spravedlnost, Řád a Svoboda*. Je to moc, která určuje vztah mezi autoritou, státem a trhem. Rozdíl mezi soukromým podnikem, tržní ekonomikou a státem řízenou ekonomikou založenou na centrálním plánování není jen ve velikosti moci udělené orgánům, ale také v kontextu, v němž systém funguje. A kontext, který odráží rozdělení moci. Je třeba se podívat na podmínku, zda trh, stát, národ, systém funguje v bezpečném nebo nejistém kontextu, stabilním nebo nestabilním, vzkvétajícím nebo depresivním, a která odráží řadu rozhodnutí přijatých osobami s mocí.

Musíme v mezinárodní politické ekonomice, vojenské bezpečnosti atd. najít explicitní nebo implicitní odpovědi na to, jak byla využita moc k utváření časoprostoru a na způsob, jakým rozděluje náklady a přínosy, rizika a příležitosti sociálním skupinám, podnikům a organizacím v systému („v singularizované otevřené totalitě“). Podle Susan Strange se v politice (pravomoc ovládat státní mašinerii nebo jakoukoli jinou instituci, vynucovat poslušnost jejich přání a preferencí od ostatních) a ekonomice (síla z velké kupní síly; odprodat něco, co ostatní lidé vážně chtějí; od schopnosti poskytovat finanční nebo investiční kapitál, aby ostatní mohli vyrábět nebo prodávat) uplatňují dva druhy moci:

- **Relační moc:** Síla jedné země nebo jednotlivce přimět jinou zemi nebo jednotlivce udělat něco, co by tato země jinak neučinila. (například: americká relační moc nad Panamou umožnila USA diktovat podmínky Panamského průplavu.)
- **Strukturální moc:** Moc formovat a určovat struktury globální politické ekonomiky, v níž musí fungovat jiné státy, politické instituce, hospodářské podniky a profesionálové. (například: Lloyds of London je orgánem na mezinárodním pojistném trhu.)

Strukturální síla se nachází ve čtyřech oddělených, rozlišitelných, ale souvisejících primárních a sekundárních strukturách:

1. Kontrola bezpečnosti (Ti, kteří jsou schopni vykonávat kontrolu nad (tj. Ohrožovat nebo zachovávat) bezpečností lidí). Dokud budou existovat konflikty, budou ti, kteří nabízejí ostatním ochranu před touto hrozbou, moci uplatnit moc v jiných nesouvisejících záležitostech, jako jsou rozdělování potravin a správa spravedlnosti.

Uvnitř států byli ti, kteří se cítili nejistí, kteří byli nejvíce připraveni zaplatit náklady a přijmout rizika vojenské vlády a bezpečnostních složek státu, jako je tajná policie.

2. Kontrola výroby (Ti, kteří jsou schopni rozhodovat a řídit způsob nebo způsob výroby zboží a služeb). Kdo rozhoduje o tom, co se vyrobí, kým a jakými prostředky a jakou kombinací půdy, práce, kapitálu a technologie a jakým způsobem bude každý odměněn, je zásadní otázkou v politické ekonomice. Podivně souhlasí s „radikálními“ levicovými spisovateli (marxističtí učenci, Cox, Gramsci, Gill, post keynesiánská politická ekonomie), že způsob produkce je základem třídní moci nad jinými třídami. Třída v této pozici bude využívat strukturální moc k obraně a konsolidaci sociální a politické moci, zřizování institucí a stanovení právních a správních procesů a precedentů, které ostatním znesnadní zpochybnit systém. Strukturální moc nad výrobou se dnes stala základem společenských a politických změn, které přesahují státní hranice.
3. Kontrola nad financováním / úvěrem (Ti (ve vyspělých ekonomikách), kteří jsou schopni kontrolovat nabídku a distribuci úvěrů. Důvodem je to, že úvěr je nezbytný.). Je důležité si uvědomit, že tento aspekt je relevantnější pro vyspělé industrializované ekonomiky než pro malé komunity a méně rozvinuté země. Tento aspekt však nabyl na významu více než jakákoli jiná struktura moci a stal se velmi důležitým v soutěži podniků. Její síla určuje výsledky v oblasti bezpečnosti, výroby a výzkumu. To, co je investováno do vyspělé ekonomiky, není kapitál, ale úvěr. Kredit se hromadí podle reputace. Je důležité poznamenat, že hospodářský růst největších ekonomik mohl být financován pouze vytvořením úvěru.
4. Kontrola nad znalostmi, vírou a nápady (Ti, kteří mají znalosti a kteří mohou zcela nebo částečně omezit nebo rozhodnout o podmínkách přístupu k nim). Jednotlivec nebo instituce, které jsou schopny rozvíjet nebo získávat a odepírat ostatním přístup k druhům znalostí, které ostatní respektují a hledají, budou uplatňovat zvláštní druh strukturální síly. Dnes jsou nejžádanějšími znalostmi pro získávání relační síly a pro posílení dalších druhů strukturální síly technologie. Pokročilá technologie nových materiálů, nových produktů, nových systémů měnících se rostlin a zvířat, nových systémů sběru, třídění a získávání informací otevírají všechny dveře strukturální i relační moci. Tato síla je méně viditelná. Síla se získává vědomím, že se rozšíří řada možností otevřených ostatním, což jim poskytne příležitosti, které by jinak neměli. Tato síla se obvykle používá tím, že se některá rozhodnutí snadněji přijímají než jiná a

ovlivňují tak rozhodnutí v politické ekonomice. Např. když rodiče řeknou svým dětem, že dostanou kolo, pokud budou poctivě studovat.

Strukturální moc uděluje moc rozhodovat o tom, jak budou věci vypadat, moc utvářet rámce v každém státě se navzájem týká, vztahuje se k lidem nebo se vztahuje k podnikům. Je velmi obtížné rozlišovat mezi ekonomickou a politickou mocí. Je nemožné mít politickou moc bez kupní síly, ovládat výrobu a mobilizovat kapitál. Je také nemožné mít ekonomickou moc bez sankce politické autority. Dnes jsou těmi, které mají největší ekonomickou moc, korporace a státní podniky.

V roce 1948 USA prokázaly v Evropě svou převahu v konvenční síle nad jakoukoli jinou evropskou mocí kromě Sovětského svazu. V Hirošimě a Nagasaki prokázala, že její nekonvenční moc byla větší prostřednictvím (dočasného) monopolu atomových zbraní. To však nestačilo k regeneraci hospodářského života v západní Evropě - bez produktivní síly dodávat potraviny a investičního zboží pro rekonstrukci evropského průmyslu a bez finanční moci poskytovat úvěry, tak USA nemohly uplatnit moc. Síla, kterou Amerika měla, byla podporována také morální autoritou a vírou, kterou měli v americké instituce. Strukturální moc je částečně odvozena od myšlenek, částečně od donucovací síly a částečně od bohatství a je neomezená na státy a na ty, kteří se chopí moci vlády. Například mafie uplatňovala moc ve formě hrozby násilí, ale jejich moc byla také důsledkem dlouhodobě zakořeněného přesvědčení v důležitost loajality vůči rodině a cti osobních vztahů (historické víry). Slabiny základních struktur i jejich silné stránky ovlivňují mocenské vztahy mezi státy a mezi jinými organizacemi.

1.2. Metodologický souhrn

Tato práce bude mít několik axiomů, na základě kterých bych chtěl zpracovat tuto práci. Principy jsou převzaty z různých morálních, politických a socio-ekonomických teorií a ideologií a jako takový je **to eklektický souhrn mých ontologických a epistemologických předsudků:** (Raný realismus, globální politická ekonomie, sociální konstruktivismus).

- Mravní snahy určitého národa se neshodují s morálními zákony, které řídí vesmír. Pravda a modlářství se vyznačují tím, že pravda a názor byly dříve než realita. Musíme být schopni posoudit akce / zájmy ze stejných morálních standardů, abychom se vyhnuli lacinému pokrytectví pochlebovačů.
- Rozdíl mezi realismem a ostatními školami je skutečný a hluboký. Realista podřídí standardy myšlení přiměřené jiným sférám (ekonomickým, právním, morálním atd.) politiky. Bránit autonomii politické sféry však nezohledňuje existenci a význam těchto

jiných způsobů myšlení. Znamená to, že každému by měla být přidělena jeho správná sféra a funkce. Musí rozlišovat politický realismus s „právně-moralistickými“ přístupy k mezinárodní politice.

- Univerzální morální zásady musí být filtrovány přes konkrétní okolnosti času a místa.
- Politika, stejně jako společnost obecně, se řídí „zákony“, které mají své kořeny v lidské přirozenosti. Lidská přirozenost nicméně není predeterminovaná a je měnitelná skrze formální a neformální instituce. Lidé mají svobodnou vůli a prostřednictvím ní samozřejmě mohou přetvářet strukturu našeho bytí.
- Mezinárodní systém je dnes anarchický (žádná světová vláda) a ne-ergodický (nejistý, kdy se budoucnost vytvoří dnes anebo kroky v budoucnu).
- Všechny státy mají nějaké útočné schopnosti a jsou tak schopny použít sílu proti jiným státům.
- Žádný stát si nemůže být jistý, že jiný stát nepoužije proti němu sílu.
- Přežití, územní celistvost a domácí autonomie a růst bohatství jsou cílem všech národů.
- Aktéři mezinárodních vztahů jsou sice racionální, ale jejich kognitivní schopnosti jsou ontologicky omezené, kvůli ne-ergodické povaze reality.
- Nebudu lhát, že z historických tradic na mne velký vliv udělal post-revizionismus a nová škola studené války. Nicméně to neznamená, že ostatní tradice odmítám úplně. Mám ambici, a pravděpodobně to bude z této práce patrné, že bude opravdu hodně ovlivněna významnými zahraničními a českými historiky studené války (Leffler a jeho koncepce studené války jako střetu o uspořádání politických ekonomik, Gaddis a jeho rozlišení mezi asymetrickým a symetrickým zadržováním, Westad a globální studená válka, Hunt a důraz na ideologii v americké zahraniční politice, LaFeber a jeho důraz na expanzionismus kapitalismu, Aron a jeho důraz na imperiální podstatu USA, Nálevka, Durman apod.).
- Za nejméně špatnou koncepci uspořádání státu pokládám demokratický politický systém a hospodářský systém uspořádání na základě keynesovské ekonomické tradice.
- Sympatie osobně spatřuji na západním systému představovaném na poválečném uspořádání západoevropských států a Spojených států v době převládajícího Liberálního konsensu, který vyvrcholil v 60. letech prostřednictvím programu *Great society*.
- Sovětský systém pokládám za totalitní, vykořisťovatelský a za odcizený, stejně jako systém neo-liberální, který převládal ve světě od 80. let 20. století. Odmítám její „přírodní“ představu o univerzálně partikulárních myšlenek (jinými slovy odmítám ergodicitu v jejich morálních koncepcích).

- Velkou touhou je vyhnout se jak lacinému anti-amerikanismu, tak zároveň i idealizování amerického impéria. Víím, že tento úkol je téměř nemožný, nicméně se o něho mohu aspoň pokusit.

1.3. Studená válka jako interpretační problém

Studená válka určovala mezinárodní politiky a ekonomiku od konce druhé světové války až do konce 80. let a v některých částech světa pomyslná studená válka pokračuje dodnes (Severní Korea, boj proti marxistickým bojůvkám v Latinské Americe). Jednalo se o vražedný souboj dvou nemilosrdných systémů moci a hegemonie, které svoji legitimitu nadvlády nad světem ospravedlňovaly moralistickými principy vycházejícími z evropského osvícenství.²⁶ Cena takového moralismu byla nejlépe charakterizována ve třetím světě, kde miliony lidí byly vrhnuty do válečných kol dvou hegemonů a které stály životy spoustu nevinných a obyčejných lidí, kteří pouze chtěli žít, jak nejlépe uměli.

Po tolika letech, kdy soupeření a zabíjení ve jménu svobody a spravedlnosti mezi Washingtonem a Moskvou skončilo, si tak můžeme dovolit takto nekompromisně hodnotit obě říše. Nicméně dodnes neexistuje shoda (a ani nikdy nebude) ohledně toho, co to studená válka vůbec byla a co způsobila ve jménu takových hloupostí, jako jsou komunismus anebo kapitalismus a liberální demokracie. Stále můžeme zmínit problematické body, které studium studené války přináší: Kde (místo počátku), Kdy (bolševická revoluce vs. druhá světová válka), Jak (čí expanze a kdo na koho reagoval) a Kdo (vina za studenou válku).

V pracích, které se věnují historiografii studené války, se mnohdy uvádí, že jednotlivá paradigmatata se objevovala v hegelíánské dialektice. V této práci se pokusím navázat na přístupy blízké post–revizionistické škole a budu chápat studenou válku jako globální fenomén, jak se o to například pokouší „nová škola studené války“. Obecně se ale tradicionalistická škola studené války, která vznikla krátce po druhé světové válce na počátku studené války, opírá o tvrzení, že poválečný mír se narušil svojí expanzionistickou politikou Sovětského svazu. Studenou válku chápou jako ideologický střet mezi principy totalitního komunismu představovaného Sovětským svazem a demokracií a svobodou, které reprezentovaly Spojené státy. Spojeným státům jsou přisuzovány jen ty nejlepší vlastnosti. Co se týče studené války ve třetím světě, tak je na USA a SSSR pohlíženo stejně. Spojené státy bojují za svobodu

²⁶ WESTAD, Odd Arne. The global cold war: third world interventions and the making of our times. Cambridge 2008, str. 8-71.

a demokracii v zemích rozvojového světa proti Sovětskému svazu.²⁷ Herbert Feis to charakterizoval takto: „během války se Sověti „snažili jednat nejen proto, aby rozšířili své hranice a kontrolu nad sousedními státy, ale začali se také vracet k revolučnímu pocitu po celém světě. V příštích několika letech to byl důvod k prolomení koalice...“ a Arthur Schlesinger k tomu dodal že, „... Studená válka byla statečná a nezbytná reakce svobodných mužů na komunistickou agresi“. Během šedesátých let začalo ve Spojených státech sílit hnutí proti válce ve Vietnamu. Šedesátá léta vedla revizionisty k přehodnocení poválečné americké zahraniční politiky v duchu *open door policy*. Williams tvrdí toto a vytváří paradigma revizionismu, které se dá charakterizovat na základě těchto „axiomů“:

- USA byly vždy expanzivním národem.
- Politika otevřených dveří (touha zajistit trhy pro volný obchod) byla hnací silou americké zahraniční politiky.
- Američtí politici a podnikatelé věřili, že pouze toto by mohlo zaručit pokračující ekonomickou prosperitu a politickou stabilitu.
- Tak tomu bylo zejména na konci druhé světové války.
- Sovětský svaz není expanzivní.
- Sovětský odpor vůči kapitalistickému ekonomickému pronikání východní Evropy („politika otevřených dveří“) byl pochopitelný.
- Na straně sovětského rozdělení mezi „softies“, „konzervativci“, „doktrinářskými revolucionáři“ – Stalin byl připraven být pragmatický.
- Americká zahraniční politika podněcovala studenou válku - to byla tragédie americké diplomacie.
- Poukázal na politické faktory (např. posun v prezidentské politice po smrti Franklina Roosevelta v dubnu 1944 a jeho nahrazení Harrym S. Trumanem).²⁸
- Alperovitz tvrdil, že Hirošima a Nagasaki byly prvními akty studené války.

²⁷ Seznam autorů v KOURA, Jan. *Zápas o východní Středomoří: zahraniční politika Spojených států amerických vůči Řecku a Turecku v letech 1945-1953*.

²⁸ Někteří historici tvrdili, že mezi Trumanem a FDR byl jen malý kontakt. Truman byl neinformovaný. Byl ovlivněn jesábý (Averell Harriman, James Byrnes). Postrádal osobní diplomacii FDR a vyjednávací zkušenosti. Skončil s půjčkami. Poukazují na prudké setkání mezi Trumanem a Molotovem - demonstrace údajně nové tvrdé linie ve Washingtonu v dubnu 1945. Na druhé straně Geoffrey Roberts (Geoffrey Roberts ‘*Sexing up the Cold War: New Evidence on the Molotov-Truman Talks of April 1945*’, Cold War History, April 2004) tvrdí, že schůzky nebyly bouřlivé, naštvané nebo nediplomatické. Truman vyzval Molotova, aby splnil závazky dané na Jaltě – ale rozhovory byly pozitivní - Moskva pochopila, že Truman bude pokračovat v Rooseveltově politice spolupráce se Sověty.

- Alperovitz hájil to, co viděl jako kooperativní politiku Roosevelta se Sovětským svazem, a obvinil Trumana, že to ukončil.²⁹
- Trumanovo rozhodnutí shodit atomovou bombu bylo určeno jeho cílem zstrašovat Sověty, nebylo to vojensky zdůvodněné.
- Japonská vláda se chtěla vzdát.
- Ruské vyhlášení války - šok z ruského vyhlášení války na počátku srpna 1945 by donutil Japonsko uvědomit si nevyhnutelnost porážky.
- Po roce 1945 činitelé s rozhodovací pravomocí spáchali „mýtus“ (odepření japonského mírového úsilí; hrubě nadsazené odhady amerických obětí na podporu pozice, kterou bomby zachránily životy - klam).

V sedmdesátých a osmdesátých letech došlo k vytvoření třetího směru, tzv. post-revizionismu, jehož představitelé se snaží mezi oběma předchozími školami nastolit vědeckou rovnováhu. Snaží se oprostít od ideologického zaměření a přinést nestranný rozbor událostí vedoucích k jejímu vzniku. Paradigma post-revizionismus vytvořil především „raný“ John Lewis Gaddis ve své práci *The United States and the Cold War, 1941-1947* z roku 1972.³⁰

- „... Ani jedna strana nemůže nést výhradní odpovědnost za nástup studené války“.
- „... Jak Washington, tak Moskva chtěly mír, ale silné vnitřní vlivy způsobily, že si ho každý představil různými způsoby“.
- Oba hledali jistotu a prevenci nové války, nikoli ideologické či ekonomické dominance.
- USA uznaly sovětskou touhu po „sféře vlivu“ ve východní Evropě.
- USA se také zavázaly k principu sebeurčení.
- Tyto konce byly neslučitelné.
- Sověty dosahují „sféry vlivu“ jednostranným jednáním a silou.
- Američtí politici činitelé mylně interpretovali sovětské akce jako agresivní expanzi.
- Výsledkem byla studená válka (nesprávné úsudky na obou stranách).
- Gaddis přijal, že USA přispěly k nástupu studené války.

²⁹ Podle revizionisty Arnoldy A. Ofnera (*Another Such Victory: President Truman and the Cold War, 1945-1953* (2002)) Trumanovo „vedení zahraniční politiky zesílilo sovětsko-americký konflikt, urychlilo rozdělení Evropy a přineslo tragické zásahy do asijských občanských válek a generaci čínskoamerického nepřátelství“ (str. 9). Truman propagoval ideologii a politiku konfrontace studené války. Na druhé straně Ferrell (Robert Ferrell, *Truman and the Cold War Revisionists* (2006)) zdůrazňuje spíše kontinuitu mezi FDR a Trumanem. Ke konci války byla FDR stále více nejistá ohledně budoucnosti spolupráce se Stalinem („*Stalin porušil všechny sliby, které dal na Jaltě*“). Náhle ukončení půjčování po válce bylo rozhodnutí podřízených úředníků.

³⁰ GADDIS, John Lewis. *The United States and the origins of the cold war, 1941-1947*. New York 1972.

- Připustil také, že Stalinovy cíle byly omezené.
- Stalinova politická rozhodnutí nebyla omezena domácími úvahami (USA byly liberální demokracií, Sovětský svaz nebyl), proto větší odpovědnost za zhoršení vztahů ležela za Stalinem.

Po konci studené války se vyjma rehabilitace ortodoxní školy vytvořil nový přístup ke studené válce. Tato „nová škola“ usiluje chápat studenou válku jako sociální globální fenomén s významným zaměřením na třetí svět. Právě třetí svět úzce spojuje studenou válku a dekolonizaci do jednoho velkého celku. Novou ortodoxii můžeme charakterizovat takto s Gaddisem (The Tragedy of Cold War History: Reflections on Revisionism; On Moral Equivalency and Cold War History):

- Gaddis poukázal na nedostatky v revizionistických závěrech.
- Zanedbání Stalina: „*psychologicky narušený, ale plně funkční a vysoce inteligentní diktátor*“ (archivy odhalily Stalina jako krutého a brutálního diktátora s paranoidní osobností).
- Předpoklad, že by se podařilo dosáhnout většího pocitu, že by se se „Sovětským svazem“ podařilo jednat, tak byl zavádějící - Stalin byl tyran.
- Gaddis odmítl revizionistický postoj, že mezi zahraničními politikami USA a SSSR neexistuje žádný morální rozdíl.
- Důležitý rozdíl - Sovětský svaz byl tyranský režim.
- „Po celá desetiletí jsme psali historii studené války do značné míry způsobem, jakým jsme se dívali na měsíc: mohli jsme vidět jen jednu stranu.“
- Zjevení lidských nákladů komunistických režimů: Stalin.
- Kolektivizace zemědělství (dvacátá léta, třicátá léta) - asi 20 milionů; lidské náklady na Maův velký skok vpřed (1958-1961) – minimálně 30 milionů obětí.
- Gaddis se oddělil od post-revizionistického pohledu - nyní rozlišoval mezi historií „staré“ studené války a „historií“ studené války.
- Dostupnost nově otevřených archivů v některých bývalých socialistických zemích umožnila historikům překročit „staré“ dějiny.
- Staré přístupy sdílely rysy „zastaralé“ - americko-centrismus; zanedbání ideologie; neexistence morálního rozměru.

Gaddis sám se stal významným autorem, který se charakterizoval jako nový historik studené války a svůj „nový“ přístup charakterizoval ve svých publikacích (We Now Know:

Rethinking Cold War History, The Cold War).³¹ První práce z roku 1997 byla ještě založena na post-revizionistické metodologii a jazyku. Ve druhé práci se už z velké části vrátil k jazyku tradičnímu. Jeho pohledy z obou prací můžeme charakterizovat takto:

- Odhalení z archivů prokázala, že sovětská agrese, podmíněná Stalinovou osobností, učinila studenou válku nevyhnutelnou.
- Gaddis opustil svůj dřívější názor, že komunistická ideologie (marxismus-leninismus) má malý význam - vlastně určuje chování vůdců východního bloku.
- Stalinovy zahraniční a domácí politiky nemohly být odděleny.
- Ústřední role Stalina - zbožňoval strategii a taktiku rané studené války sovětské diplomacie.
- „*Dokud Stalin řídil Sovětský svaz, studená válka byla nevyhnutelná*“.
- Konec druhé světové války způsobilo mocenské vakuum v Evropě.
- USA hledaly mír založený na principech sebeurčení, otevřených trzích a kolektivní bezpečnosti.
- Stalin hledal bezpečí (po konci druhé světové války).
- Pro Stalina bezpečnost znamenala území; „*Bezpečnost přišla pouze zastrašováním nebo vyloučením potenciálních výzev*“.
- Gaddis poukazuje na rozdíl mezi tím, jak USA zacházely se svými spojenci a jak se Sovětský svaz zabýval východní Evropou.
- Sovětská „sféra vlivu“, která vznikla ve východní Evropě, byla udržována nátlakem - nic jiného by nezajistilo její existenci.
- Byl možný kompromis? - „*Jakmile Stalin ochránil sebe v Moskvě a jakmile bylo jasné, že jeho stát přežije válku, pak to vypadá ... bylo jasné, že tam bude studená válka...*“
- Pokud někdo jiný než Stalin by byl vůdcem Sovětského svazu, studená válka nemusela nastat.
- Gaddis není nekritický vůči USA - Západ udělal chyby, ale Sovětský svaz byl zodpovědný za studenou válku.
- Gaddis zopakoval, že studená válka je výsledkem sovětských impulsů k nadvládě, poháněnou ideologií a diktaturou.
- Na konci studené války nebylo nic nevyhnutelného, mohlo to být velmi odlišné - jaderná válka.

³¹ GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha 2006.

Gaddisovy závěry byly konfrontovány z mnoha hledisek, přístupů a mnoha autorů. Nyní bych chtěl primárně poukázat na odlišnosti a jinou interpretaci, kterou představil Melvyn Leffler (*A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, *For the Soul of Mankind: The United States, the Soviet Union, and the Cold War*):

- Američané se obávali, že ekonomický kolaps povede k šíření komunismu. (Jak zajistit americkou svobodu?).
- Převaha moci jako cíl americké bezpečnosti - vojenská i ekonomická.
- Leffler se zásadně nezajímal o obviňování obou stran za konflikt.
- *A Preponderance of Power* tvrdila, že americká a sovětská zahraniční politika byla formována základními bezpečnostními aspekty.
- Když jedna strana sledovala své bezpečnostní zájmy, druhá strana se cítila ohrožena a na oplátku reagovala vlastními přísnými bezpečnostními politikami a střetem obranných bezpečnostních politik.
- Ani se nesnažil ublížit druhému, ale obě strany se ocitly v pasti - „spirálovitý cyklus nedůvěry“ (bezpečnostní dilema).
- Leffler zpochybnil odsouzení Stalinovy poválečné zahraniční politiky jako příčiny studené války (Gaddis).
- Sovětské obavy byly oprávněné.
- Byl učiněn jen malý pokus o překonání rozdílů.
- Americké obavy a sovětské záměry však byly skutečné.
- Leffler tvrdí, že existuje vazba mezi politikou národní bezpečnosti USA, zahraniční politikou a počátky studené války.
- USA cíl post WWII - světová bezpečnost (ne světová nadřazenost).
- Americká zahraniční politika byla formulovaná „moudrými lidmi“ - ne imperialisty nebo zahajovateli... nicméně se dopustili chyb.
- Americká poválečná vize (kooperativní, multilaterální, mezinárodní řád) ohrožená přítomností sovětských armád ve východní Evropě a severní Asii.
- Úvahy o národní bezpečnosti - zahraniční politika: směs „moudrých“ rozhodnutí, např. Marshallův plán; „Pošetilé“ akce, např. konfrontace se Sověty - turecké úžiny (1946), Írán (1945-1946); Itálie (1948); Korea (1950).
- USA nedokázaly rozpoznat legitimní obavy sovětské bezpečnosti.
- Sovětská priorita - obrana není nadvláda.

- „Sovětské akce byly reaktivní... Náročnou otázkou tedy není, zda akce USA zhoršily sovětsko-americké vztahy, ale zda jsou to inteligentní reakce na skutečná a vnímaná nebezpečí, která v té době existovala.
- Leffler uzavírá: akce USA nebyly „realistickou reakcí na sovětské iniciativy“ - přehnané reakce.
- USA by měly prokázat „větší toleranci k riziku“.

Později do svých prací Leffler zakomponoval kritické připomínky, především s ohledem na roli ideologie:

- Zaměřuje se na vedení Trumana a Stalina - argumentuje jak kované politiky, které byly poháněny kombinací domácích, mezinárodních a ideologických faktorů.
- Vrátil se ke svému zaměření na bezpečnostní otázky - studená válka vyrostla z ambic Američanů i Sovětů dosáhnout svých bezpečnostních cílů a dosáhnout mírové spojenecké Evropy.
- Představující představu o tom, co představovalo bezpečnost, vedlo ke konfliktu.
- Stalin hledal bezpečné hranice pro svou zemi, to zahrnovalo dominující východní Evropu a instalaci podřízených režimů.
- „Stalinovým prvořadým cílem... bylo chránit sovětskou vlast“.
- Truman věřil, že neschopnost zajistit evropskou obnovu by mohla potenciálně ohrozit americký způsob života a ohrozit americkou bezpečnost.
- Amerika přijala související ideologie liberálního kapitalismu a demokracie.
- Sověti byli oddáni marxismu-leninismu a centrálně-plánované ekonomice.
- Obě strany jsou z druhé strany nedůvěřivé.
- Oba, Stalin a Truman, se zpočátku chovali pragmaticky, ale oba byli uvězněni uvnitř.
- Ideologické věznice.
- V Německu se objevila vzájemná nedůvěra. - TRIZIONIA.
- Obě strany odporovaly vyhlídce na znovusjednocení Německa.
- Oba souhlasili s tím, že jej budou udržovat rozdělené a oba budou vměšováni do svých vnitřních jednání, aby zajistili jeho oddanost.
- Německo, východ a západ (a Berlín jako rozdělené město) sloužilo jako bod vzplanutí studené války - berlínské blokády.
- Nicméně ani Amerika ani Sovětský svaz nezamýšlely začít studenou válku nad Německem. - Začali, protože Britové chtěli sjednotit zónu s americkou zónou -

protože po válce nemohli dovolit zónu a armádu - problémy jinde se zeměmi, které chtějí nezávislost na britské armádě / vládě. Příklad, Indie. - Rusko bylo ohroženo.

- Kvůli strachu a ideologii (a pokušení) oba vůdci skončili zapletením svých zemí do dlouhodobého konfliktu.
- Kvůli této situaci vidí Leffler studenou válku jako nevyhnutelnou.
- Vyhýbá se přiřazování viny jedné straně nebo druhé za počátky soupeření - i když uznává, že Stalinovy reakce (paranoidní, nemilosrdné) byly extrémnější.

I když patří post-revizionismus z mého pohledu k tomu lepšímu, tak neexistuje ani mezi nimi konsensus ohledně důležitých otázek. Například Marc Trachtenberg (Marc Trachtenberg (review), ORBIS, 39.n3m, The United States and Eastern Europe in 1945: A Reassessment, The Marshall Plan as Tragedy) kritizoval Lefflera tímto způsobem a poukazoval na mnohem více asertivnějšího Stalina, než kterého vyobrazil Leffler:

- USA byly vylíčeny jako mnohem asertivnější, než ve skutečnosti byly.
- Leffler se zmýlil ohledně Turecka 1945-1946 a Itálie 1948.
- Znamky americké oddanosti povzbudily sovětskou asertivitu, např. Írán 1946, východní Evropa po roce 1945, Korea 1950.
- USA měly převahu nad vojenskou mocí - monopol atomové moci neomezeně... a to si Sověti uvědomovali.
- Rovnováha moci nebyla tak asymetrická.
- Obavy Spojených států a Sovětského svazu byly skutečné.
- Americká politika v roce 1945 - nikoliv imperialistická protisovětská agrese, ale přizpůsobování.
- Postupim - jak Američané, tak Sověti dospívají k dohodě založené na přijetí poválečného status quo, tj. rozdělené Evropy a Německa.
- USA proto uznaly komunistické režimy v Polsku, Rumunsku, Bulharsku.
- Stalin ohledně sovětizace východní Evropy: *„Ten, kdo okupuje území, mu také ukládá svůj vlastní sociální systém. Každý, kdo si svou armádu může osvojit, si ukládá svůj vlastní sociální systém. To nemůže být jinak.“* (duben 1944)
- Na oplátku za přijetí sovětské „sféry“, tak Sověti opětovně přijali přijetí politických systémů, které byly zřízeny v západní Evropě (a Japonsku).
- To byl opravdový pokus o přizpůsobení - Amerika nereagovala na Sověty.
- Roll-back? - Truman měl malý problém v přijímání východní Evropy jako sovětské sféry vlivu.

- Obě strany byly ochotny přijmout rozdělení Evropy na „sféry vlivu“.
- Marshallův plán je nejlépe chápán v defenzivním pojetí - politika budování západní Evropy a „zadržení“ sovětské moci.

Na závěr této sub-kapitoly bych rád ve dvou jednoduchých tabulkách poukázal na sice nedokonalý a výčtem autorů pravděpodobně nedostatečný přístup několika západních historiků ke studené válce. Tento výčet má poukázat na to, že fenomén studené války lze chápat z různých pohledů a tyto tabulky mají sloužit jako nejzákladnější uvedení do interpretační problematiky. Tabulka bude vycházet z práce pana profesora Druláka. Chtěl bych ještě zdůraznit, že výčet autorů není samozřejmě úplný. Pominul jsem zde významné ruské a evropské historiky a politology. Primárně zde předkládám autory ze Spojených států.

Přístup	Představitel	USA	SSSR	vztah
Tradicionalismus	A. Schlesinger	Zásadový idealista a pragmatik	Agresivní šílenec	Tragédie způsobená SSSR
Revizionismus	W. A. Williams	Tragický hrdina	Pragmatik, skeptik a revolucionář	Amerikanizace a její zadržování
Post-revizionismus	raný J. L. Gaddis	Racionální hráč	Racionální hráč	Rovnováha
Post-revizionismus	V. Mastný	Zmatená a naivní osoba	Racionální a bezohledný hráč	USA se učí zadržovat SSSR
Post-revizionismus	M. Leffler	Racionální hráč	Racionální hráč	Americká převaha
Post-tradicionalismus, „triumfalismus“	pozdní J. L. Gaddis	Racionální a poctivý hráč	Agresivní šílenec	Zadržování sovětské expanze

Pramen: DRULÁK, Petr. *Metafory studené války: interpretace politického fenoménu*. Praha 2009.

2. Studená válka, grand strategy a poválečná nejistota

2.1. Aktér poslední instance: Harry S. Truman – mezi nezkušeností a americkým modelem života

Na počátku své syntézy o studené válce Melvyn Leffler připomíná životní příběh Trumana a vykresluje jeho „axiomatické“ vnímání světa. Harry S. Truman se narodil v roce 1884 ve venkovském státu Missouri. Na rozdíl od svého předchůdce v úřadu Bílého domu tak nepatřil do vrstvy americké „aristokracie“ a patřil stejně jako Jimmy Carter do oblasti nižších společenských vrstev. Jednalo se o obyčejného Američana, dokonce můžeme říci venkovana, který se opravdu nečekaně dostal do amerického Senátu v roce 1934. Do té doby byl Truman převážně zemědělský podnikatel.

Leffler ve své vynikající syntéze studené války, kterou píše z hlediska bezpečnostního dilematu, vytváří narativ, ve kterém se snaží poukázat na odlišnosti, které měli mezi sebou a podle mě dobře vystihují to, o čem jsem bytostně věřící a to, že každý aktér politiky, ekonomiky je vždy integrální součástí svého kulturního prostředí a které aspoň částečně podmiňuje jeho chování. Netvrdím, že struktura determinuje jednání aktéra, ale všichni si s sebou neseme tento „kámen“ své sociální bubliny. Kdybychom tedy srovnali oba dva velké muže, jak Stalina a Trumana, tak dle Lefflera je můžeme charakterizovat takto:³²

- Zatímco Stalin přemýšlel o svržení carského režimu a útěku z pracovních táborů v Rusku, Truman hospodařil s půdou a podnikal.
- Zatímco Stalin vykreslil s Leninem a Trockým v roce 1917 plán, aby využili moc a vytvořili bolševickou vládu, Truman se rozhodl podpořit křížovou výpravu prezidenta Wilsona, aby svět byl bezpečný pro demokracii a zapsal se do Národní gardy.
- Zatímco Stalin působil jako válečník v jižním Rusku a shromáždil podporu pro nový komunistický režim, Truman pracoval v Oklahomě v regimentální jídelně a poté velel na západní frontě skupině vojáků ve Francii.
- zatímco Stalin převzal funkci generálního tajemníka Komunistické strany Sovětského svazu, Truman se „objevil“ jako malý obchodník v poválečné Americe;
- zatímco Stalin vymanil Trockého a Bukharina a stal se nejmocnějším člověkem v Kremlu, Truman sloužil jako tajný místní úředník v politickém stroji Thomase Pendergase v Jackson County v Missouri;

³² LEFFLER, Melvyn. *For the soul of Mankind*, str. 36.

- zatímco Stalin orchestroval kolektivizaci zemědělství a zničení kulaků, Truman řídil nově vytvořenou kancelář New Deal v jeho domovském státě;
- zatímco Stalin zavraždil své bývalé kamarády a vyčistil své vrchní vojenské velitele, Truman se snažil dosáhnout postavení ve Washingtonu jako nově zvolený mladší senátor ze státu Missouri;
- zatímco Stalin vyjednával spojení s Hitlerem a připravoval se na válku, Truman se obával o jeho znovuobjevující kampaň;
- zatímco Stalin dohlížel na obranu Moskvy a Leningradu, setkal se s Churchillem a Rooseveltem a organizoval porážku nacistické říše, Truman získal národní viditelnost v čele senátorského výboru vyšetřujícího operace amerického obranného průmyslu.

Bylo proto vcelku velkým překvapením, že se Truman stal viceprezidentem a následně prezidentem nejmocnější země světa po úmrtí FDR. Důvod byl asi takový, že byl, na rozdíl od W. Wallace, přijatelným pro frakce uvnitř demokratické strany. Sám Roosevelt nikterak Trumana nemusel a nevěřil mu. „*Nikdy mi nedůvěřoval ... o válce, o zahraničních záležitostech nebo o tom, co měl na mysli za mír po válce*“.³³ Což se bohužel pro Trumana projevilo na počátku jeho prezidentství, když nevěděl o myšlenkových posunech jeho předchůdce a v situaci, kdy měl spoluvytvářet nový mezinárodní systém. „*Modlete se za mne*“.³⁴ Přes nejistotu, kterou Truman pociťoval po smrti FDR, tak se nedá říci, že by byl nově nastupující prezident psychicky labilní. Zažil významné množství neúspěchů v podnikání a vydělávání peněz, a přesto dokázal věřit v čest, etiku a správný život. Dokázal být pracovitý a necítil uspokojení, pokud nevyhrál dle pravidel.

Během první světové války se jako dobrovolník přihlásil do americké armády, aby sloužil na bojištích první světové války, kde si zasloužil pozici vynikajícího vůdce. Po ukončení velké války se vrátil zpět do domovského státu a pokusil se podnikat. Výsledek tedy nebyl moc uspokojivý. Naopak jeho veřejné služby v domovském státě a v Kansas City se staly známými. V letech 1932 a 1933 byly jeho snahy na získání guvernérské pozice hrubě neúspěšné a už o rok později (1934) se chopil příležitosti a dostal se do Kongresu.³⁵

³³ LEFFLER, Melvyn. *For the soul of Mankind*, str. 37-38.

³⁴ HAMBY, Alonzo L. *Man of the people: a life of Harry S. Truman*, str. 293.; LEFFLER, Melvyn. *For the soul of Mankind*, str. 39.

³⁵ H. FERRELL, Robert. *Harry S. Truman: A Life*. Str. 91.; LEFFLER, Melvyn. *For the soul of Mankind*, str. 40.

Truman i získával pozici pracovitého demokratického senátora. Problém nastal v době, kdy byl Pendergast obviněn z porušení zákona ohledně daňového úniku. Jeho pověst byla poškozena, ale i tento problém dokázal Truman překonat.³⁶ V otázce mezinárodních vztahů se u Trumana projevilo jeho lokální zaměření:

- Nevěřil v izolaci a byl proti diktátorům.
- Prosazoval nízké tarify, otevřený obchod a vojenskou připravenost.
- Ve třicátých letech nebyl křížákem proti totalitě a mluvil zřídka o hrozbě nacismu nebo komunismu.

Truman byl prostě proamerický. Obdivoval Ústavu a snažil se bránit americké hodnoty (svobodu, individuální příležitost a svobodné podnikání). V roce 1941 se Truman začal prosazovat jako senátor, který začal vyšetřovat národní obranný program. Během války tedy senátor Truman započal své skutečné angažmá v mezinárodních otázkách. Propojil svůj nacionalismus s internacionalismem.³⁷ Stejně jako většina Američanů během války zaměřil Truman svou pozornost na velkolepý nárůst americké obranné výroby, průmyslových schopností a strategické síly.³⁸ Spojené státy získaly obrovskou materiální převahu moci.³⁹

- Do konce měly USA schopnost vyrábět téměř 100 000 letadel a 30 000 nádrží ročně.
- Za čtyři roky se celková průmyslová výroba zdvojnásobila;
- Průmysl obráběcích strojů se ztrojnásobil.
- V roce 1945 měly Spojené státy dvě třetiny světových zásob zlata, tři čtvrtiny svého investovaného kapitálu, polovinu svých plavidel a polovinu své výrobní kapacity.
- Jeho hrubý národní produkt byl třikrát vyšší než v případě Sovětského svazu a více než pětinasobek Velké Británie.
- Také se blížilo dokončení atomové bomby, technologického a výrobního výkonu obrovských nákladů a proporcí.

I přes obrovskou materiální převahu Spojených států nad ostatními spojeneckými zeměmi tak prezident Truman pocíťoval nejistotu ohledně jednání primárně se Stalinem.

³⁶ H. FERRELL, Robert. *Harry S. Truman: A Life*; HAMBY, Alonzo L. *Man of the people: a life of Harry S. Truman*; blíže LEFFLER, Melvyn. *For the soul of Mankind*.

³⁷ H. FERRELL, Robert. *Harry S. Truman: A Life*, str. 100.; LEFFLER, Melvyn. *For the soul of Mankind*, str. 41-45.

³⁸ LEFFLER, Melvyn. *For the soul of Mankind*, str. 46.

³⁹ Tamtéž, str. 47.

Nicméně věřil, že je schopný své vojenské kolegy přesvědčit, zvítězit a získat svých 85 procent. „...*musím to zvládnout... a musíme vyhrát.*“ Potřeboval řešit poválečnou Evropu, odkud se chtěly Spojené státy stáhnout a „dotlačit“ Sověty, aby splnili svůj slib z Jalty a vstoupili do války v Pacifiku. Američané nesli s Brity hlavní tíhu bojů a ruská intervence mohla ulehčit Anglosasům a snížit jejich početní ztráty. Pozdější bleskurychlý postup Sovětů asi nepříjemně překvapil západní mocnosti, ale to nikoho krátce po konci bojů v Evropě nenapadlo. Politika USA se nicméně neustále vyvíjela a do jejího konečného ustanovení zasáhlo dokončení atomové zbraně. Jednotlivé školy studené války se rozcházejí v otázce jaderné bomby. Tradiční autoři poukazují na potřebu snížit ztráty amerických vojáků a ukončit válku v Pacifiku. Revizionisté naopak věří, že hlavní princip svržení atomových bomb bylo „vystrašit“ sovětské Rusko a v rámci atomové diplomacie ho dotlačit k ústupkům. Postrevizionisté spíše poukazují na strategický smysl jaderné zbraně, kterou poskytuje jejímu majiteli.

2.2. Aktér poslední instance: Stalin – mezi ruskou bezpečností a univerzalistickým komunismem

Na počátku své syntézy o studené válce Melvyn Leffler připomíná životní příběh Stalina.⁴⁰ Ve svém mladistvém dospívání Iosif Vissarionovich Dzhugashvili, později znám jako Stalin, miloval jméno Koba. Koba byl romantický revolucionář, který chtěl zabít cara. Nakonec si postupně změnil jméno z Koby na Stalina. Od romantického hrdiny dospěl až k nemilosrdnému člověku.⁴¹ Neměl žádné blízké přátele, žádné důvěrné vztahy s jinými lidmi, s výjimkou matky a své ženy. Jako dítě, které vyrůstalo v Gruzii, byl opakovaně ponižován, mlácen a opuštěn jeho vlastním otcem. Ve skutečnosti to byla jeho matka, která ho vychovávala. S pomocí ostatních poslala mladého Stalina do školy do pravoslavného semináře. Jediné formální vzdělání, které kdy absolvoval, na něm zanechalo významný dojem. Stalin se naučil myslet absolutně - v dogmu, v rituálu a v boji.⁴² Přesto opovrhoval náboženstvím. „*Nekonečné modlitby a vynucené náboženské vzdělání*“, napsala později jeho dcera Světlana, přinesla „*extrémní skepticismus všeho nebeského, všeho vznešeného*“.⁴³ Stalinovou náboženskou doktrínou se stala marxistická ideologie a ne pravoslavná víra. V roce 1899 opustil seminář, spojil se s malými skupinami gruzínských marxistů a začal agitovat mezi drobnou dělnickou třídou na Kavkaze. Stalin nikdy neměl žádnou skutečnou

⁴⁰ Tamtéž, str. 11.

⁴¹ Tamtéž, str. 12.

⁴² SERVICE, Robert. *Stalin: A Biography*, str. 70.; LEFFLER, Melvyn. *For the soul of Mankind*.

⁴³ SERVICE, Robert. *Stalin: A Biography*, str. 13-71.; LEFFLER, Melvyn. *For the soul of Mankind*.

práci. Jeho prací byla revoluce.⁴⁴ „Je těžké popsat proces. Nejdříve vznikne přesvědčení, že existují podmínky, které jsou špatné a nespravedlivé. ... Ten nejlepší je může napravit.“⁴⁵

Ve skutečnosti však „měl chladné srdce“. Stalinova mysl „postrádala jediný ušlechtilý rys, stopu humanitárnosti, nemluvě o lásce k lidstvu.“⁴⁶ Světlana se obávala, že její otec se připojil k revolučnímu hnutí „ne jako idealistický snilek krásné budoucnosti, jako je rodina mé matky... ne jako nadšený spisovatel jako Gorki, který v romantické hyperbole popsal nadcházející revoluci... Vybral cestu revolucionáře, protože v něm spálil chladný plamen protestu, kde byl sám na dně společnosti a měl tam zůstat po celý svůj život. Chtěl nekonečně víc a nebyla tam žádná jiná cesta otevřená, ale pouze revoluce“.⁴⁷

V zajateckých táborech a v exilu Stalin často upřednostňoval společnost zločinců a zlodějů.⁴⁸ Mezi svými byl znám pro svou silnou vůli a sebeovládání, což se projevilo během bolševické revoluce. Když byl v únoru 1917 svržen car Mikuláš, Lenin věřil, že se může spoléhat na Stalina. V dubnu promluvil Lenin ve prospěch Stalinových voleb do Ústředního výboru Komunistické strany.

Stalinovi se podařilo získat odpovědnost při obraně Caricinu, později známého jako Stalingrad, po úspěšném převratu v roce 1917. Sovětské Rusko, které se v roce 1917 rozkládalo výhradně v evropské části Ruska, přibližně od Petrohradu k Moskvě a dál na jih kolem řeky Volhy. Bylo v obklíčení a bojovalo jak s domácí opozicí (bělogvardějci, Kozáky) a zahraničními intervencemi (západní země a Japonsko vyslaly své jednotky a materiální pomoc). Z romantického revolucionáře Koby se stal virtuální bojovník. Jeho prací byla primárně logistika (rekvírování potravin a jejich distribuce) a organizace území (organizace Čeky) s vojenskou činností. Během této doby se ve Stalinovi projevovaly jeho nejhorší a zároveň i nejlepší charakteristiky vedení. Uměl být neskutečně krutý a zároveň byl mazaný při prosazování svých cílů – dosažení absolutní moci. Neštítel se poprav jak nepřátel, tak svých lidí, kteří se mu zdáli totálně neschopní. V průběhu nakonec vítězného tažení na Volze získal Stalin svého největšího konkurenta v boji o vedení bolševiků a sovětského Ruska – Lva Trockého. Lev Trocký byl velitel Rudé armády a byl to tvrdý a nemilosrdný, ale vynikající velitel. Překvapivě na to, že to nebyl voják, ale spíše romantický revolucionář. Nenávisť mezi oběma muži byla obrovská a skončila nejdříve deportací Trockého ze SSSR a zavražděním

⁴⁴ Tamtéž, str. 13.

⁴⁵ SERVICE, Robert. *Stalin: A Biography*, str. 13-101.; LEFFLER, Melvyn. *For the soul of Mankind*.

⁴⁶ Tamtéž, str. 13-101.

⁴⁷ Tamtéž, str. 150-185.

⁴⁸ Tamtéž, str. 190-218.; LEFFLER, Melvyn. *For the soul of Mankind*.

v mexickém exilu agentem sovětské tajné služby. Pouze Lenin byl stále autoritou, kterou Stalin nebyl ještě ochotný přímo konfrontovat a porazit. Po vítězství v krvavé občanské válce a stabilizaci režimu byl v dubnu 1922 oficiálně Stalin jmenován generálním tajemníkem Ústředního výboru Komunistické (bolševické) strany. Tato pozice dovozovala Stalinovi získat monopol moci. Na konci svého života i sám Lenin pochopil, kdo je Stalin a jak nebezpečný může být pro své konkurenty. Pro Lenina už však bylo pozdě. Už v roce 1923 Lenin umíral velmi nedůstojně a Stalinem odtržený od ostatních nedokázal Stalina zastavit při jeho cestě k získání absolutní moci ve státě. Boj, který mezi sebou Trocký a Stalin vedli, tak mohl podle Lenina zničit jeho výdobytek (socialistickou revoluci) v Rusku. Řešení této hádanky však nebyl schopný nabídnout. Jediné, co mu zbylo, tak bylo varovat. *„Stal se generálním tajemníkem, soudruh Stalin soustředil v rukách neomezenou moc a nejsem si jistý, že s touto mocí bude věnovat dostatečnou péči. ... Stalin byl příliš hrubý. Jeho práce by měla být dána někomu jinému, který by mohl být „trpělivější, více věrný, více ohleduplný a pozorný vůči soudruhům, méně podivný a tak dále“.*

Skvěle uvažoval jako machiavelistický politik a dokázal vymanévrovat své konkurenty a soupeře v bolševické straně. Zpočátku neměl Stalin jasně vymezené názory na „řešení“ problémů bolševického státu a společnosti ve 20. a 30. letech. Nejdřív porazil levicové křídlo bolševiků a trockisty. Pro zničení Nikolaie Bukharina se posunul více nalevo, aby zamezil „evolučnímu“ modelu socialismu a spolupráci s bohatými rolníky. Po zničení levice už tu nebyl nikdo, kdo by mohl získat plusové body za rychlou industrializaci a agresivní pojetí kolektivizace a po zničení pravice to byl Stalin, který se mohl zaměřit na „revoluci“ ve fungování sovětského režimu.⁴⁹ Vždycky mě zajímalo, jestli byl Stalin vychytralý pragmatik anebo fanatický revolucionář. Po pravdě dodnes nemám jednoznačný názor, ale jeví se mi, že bezesporu v krátkodobém uvažování byl především pragmatik a machiavelistický oportunist. *„Co vyniká ... je jeho pomalost přizpůsobit se krizím a změnám. Jeho instinkt v každém klíčovém okamžiku spočíval ve zdrženlivosti, přemýšlení o věcech a teprve poté přizpůsobení nové situaci“.*⁵⁰ Naopak v problematických časech *„často neměl ponětí, co dělat nebo jak se chovat, ale dokázal maskovat jeho váhání, často jednat po události, než poskytovat vůdcovství“*, tak jako se to projevilo po invazi německých vojsk do Sovětského svazu v roce 1941.⁵¹ Stalin nikdy nebyl rigorózní politický teoretik. Jeho práce byly vždy druhořadé a vpravdě nikdy nic teoretického nevymyslel. To nicméně neznamená,

⁴⁹ SERVICE, Robert. *Stalin: A Biography*. str. 219-250.

⁵⁰ Tamtéž, str. 94.

⁵¹ LEFFLER, Melvyn. *For the soul of Mankind*. str. 13.

že by nebyl ovlivněn marxistickou ideologií a to bez ohledu na jednoduchost a flexibilitu jeho myšlenek. *Marxista musí brát ohled na skutečný život*“. Věřil v objektivní zákony přírody a ve vyvrcholení dějin v komunismu. *„Návrhy a závěry se v průběhu času mění, musí být nahrazeny novými závěry a návrhy odpovídajícím novým historickým podmínkám.“* Marxismus v leninském a euroasijském a ruském provedení byl jedinou a skutečnou vědeckou teorií dějin.

Marxismus-leninismus poskytl analytický rámec pro pochopení světa a pro interpretaci rozvoje událostí v dlouhodobém horizontu, průvodce pro pochopení hrozeb a uchopení příležitostí, díky níž lze sledovat měnící se vzájemné propojení sil mezi třídami a prostředek k pochopení činů a vytváření imperiálních sil.⁵² Stalin podle mě správně pochopil, že *„základní otázkou každé revoluce je otázka moci“*.⁵³ Strana měla moc v sovětském Rusku a jejím úkolem bylo vybudovat socialismus, protože to samo ospravedlňovalo jeho sílu. *„Konstrukce socialismu v Sovětském svazu,“ ... „byl okamžikem v historii lidstva, vítězství pro dělnickou třídu a rolnictvo SSSR, vyznačující novou epochu v dějinách světa.“*

Stalin věřil, že je socialismus v Rusku smrtelně ohrožen buržoazií. *Proletářský stát musí použít sílu, neomezenou zákonem, aby potlačila buržoazii. Ale to by trvalo nějaký čas, celou historickou epochu. Mezitím - strana měla stát v čele dělnické třídy a sloužila jako její generální štáb. Musela mít „jednotu vůle, úplnou a absolutní jednotu jednání.“* Stalin byl bytostně přesvědčen o nebezpečí, číhající v zahraničí. Proto vnitřní jednota byla ještě důležitější pro přežití Stalinova režimu. Pro Stalina byla hloupost čekat na to, až socialistická revoluce uspěje mimo sovětské Rusko. Bylo nutné *„konsolidovat diktaturu proletariátu v jedné zemi a použít ji jako základ pro porážku imperialismu ve všech zemích.“*⁵⁴ Rusko ale pokládal za příliš slabé na to, aby vyhrálo tento globální střet. *Celá „historie Ruska byla skutečně jedním neporušeným záznamem o bití, které utrpěla za to, že zaostávala, za její zaostalost. Byla poražena mongolskými kmeny, byla poražena tureckými válečníky, byla poražena švédskými feudálními panovníky, byli poraženi polskými a litevskými šlechticemi, byli poraženi britskými a francouzskými kapitalisty, byli poraženi japonskými barony, všichni ji porazili za její zaostalost.“* Z toho důvodu usiloval o urychlené posílení země pomocí brutální a rychlé industrializace Ruska. *„Industrializace země by zajistila ekonomickou nezávislost, posílila by svou obrannou sílu a vytvořila podmínky pro vítězství socialismu*

⁵² Tamtéž, str. 14.

⁵³ SERVICE, Robert. *Stalin: A Biography*, str. 93-94.

⁵⁴ LEFFLER, Melvyn. *For the soul of Mankind*. str. 15-16.

v SSSR“. Plány Stalinových protivníků se podle sovětského diktátora rovnaly „*ekonomickému zotročení SSSR průmyslově rozvinutými zahraničními zeměmi, plánem pro zachování průmyslové zaostalosti SSSR ve prospěch imperialistických žraloků kapitalistických zemí.*“⁵⁵ Cílem bylo „*zajistit nezávislost socialistického hospodářství od kapitalistického obklíčení. To je absolutně nejdůležitější úkol, je to typ boje se světovým kapitalismem*“ ... „*Tempo nesmí být omezováno!... Pro uvolnění tempa by znamenalo zpomalit a ti, kteří za sebou stojí, jsou zbití, ale nechceme být bití.*“ „*Ne, odmítáme být poraženi.*“⁵⁶ Žil a vládl sovětskému Rusku. Pro mnohé romantické revolucionáře se stal vzorem. Ve skutečnosti byl vzdálenějším, podezřelým a paranoidním.⁵⁷

Během velkého teroru a čistek Stalin získal ohromnou moc. Opozice ve straně byla potlačena. Po získání moci a potlačení vnitřní opozice ve straně přesunul svoji krvežíznivou obscénost na svoji vlastní společnost. Začal tzv. Velký teror, který měl na svědomí obrovské množství jak skutečných, tak ale i domnělých nepřátel Stalinova vládnoucího režimu. Všichni museli zemřít bez ohledu na stav, třídu anebo bohatství. Všichni byli předem vinni a každý mohl být mučen a popraven.

Jeho staří kamarádi z revoluce - Zinoviev, Kamenev, Bukharin - byli zastřeleni. Jeho bývalí spojenci v Politbyru byli zastřeleni. Jeho vojenští náčelníci byli zastřeleni. Přátelé a příbuzní byli zastřeleni. Popravčí byli pak zastřeleni anebo spáchali sebevraždu. Celkově zahynulo téměř milion lidí v letech 1937-1938. Miliony dalších byli posláni do táborů na Sibiři a Arktidě, do Gulagu, kde zemřeli z přepracování, hladovění, nemoci a zoufalství.⁵⁸ Představitelé bolševiků věděli, že jejich rychlá industrializace naprosto nedosáhla skutečných plánovaných cílů. Dokonce byli ochotni přiznat, že nikdo ve skutečnosti nevěděl, jak řídit ekonomiku a společnost. „*Nikdo skutečně nepochopil, jak ekonomika funguje nebo by měla fungovat, dokonce ani její noví ředitelé.*“ Jednotlivé skupiny vládnoucí vrstvy obviňovaly jeden druhého a problémy společnosti nikdo zásadně neřešil. Místo toho společnost prosákl strach z velkého teroru. Důvody teroru byly strach o zachování režimu, svých pozic v rámci vládnoucí elity a zachování svých výdobytků vyšlé z vítězství v občanské válce. „...*velké plány, skvělé myšlenky a velké zájmy mají přednost před všemi a vězte, že by bylo dobré, kdybych položil otázku mé vlastní osoby na stejné úrovni jako univerzální historické úkoly,*

⁵⁵ SERVICE, Robert. *Stalin: A Biography*, str. 276-277.; LEFFLER, Melvyn. *For the soul of Mankind*. str. 16.

⁵⁶ SERVICE, Robert. *Stalin: A Biography*, str. 277-278.; LEFFLER, Melvyn. *For the soul of Mankind*. str. 17.

⁵⁷ SERVICE, Robert. *Stalin: A Biography*, str. 297.

⁵⁸ LEFFLER, Melvyn. *For the soul of Mankind*. str. 16-17.

spočívající především na ramenou.“ Světový řád „závisel na socialismu. Socialismus závisel na přežití sovětského revolučního experimentu, který závisel na udržení bolševického režimu jednotného, důkladně disciplinovaného a ovládnutí společnosti, která často projevovala nepřátelství vůči tomuto.“⁵⁹

Stalin byl neustále ve válce. Ve válce s politbyrem. Ve válce se stranou. Ve válce s oponenty a ve válce s celým světem. Obávali se zrady a tak útočil na všechny, od kterých si myslel, že by mohli hrát roli kontrarevolucionářů ve válce proti socialistické revoluci v Rusku.⁶⁰ Podle Stalina byl konflikt nevyhnutelný. Hegeliánská filozofie dějin (uzavřená totalita dle Bhaskara), ze které marxismus-leninismus vychází, tak jasně řídila Stalinovo myšlení, které se propojilo s ruskou inherentní nejistotou ze všeho vnějšího. Zde by bylo pravděpodobně vhodné také zmínit, že expanzionismus hegelíánské filozofie se silně projevil i v Trumanově vidění světa. To, v čem Stalin pochyboval, tak bylo, zda nastane konflikt mezi anglosaskými kapitalisty a fašisty anebo dojde k přímému útoku na sovětské Rusko z řad jednoho z nich anebo z obou skupin najednou.

Dlouhodobé globální strategie byly načrtnuty. Výsledky těchto koncepcí však ještě nebyly napsané v osudu národů a impérií. Velmi zajímavý člověk Maxim Litvinov, který sloužil sovětskému státu a přišel s koncepcí tzv. lidových front při spolupráci s ostatními protifašistickými stranami. Stalin nicméně ztratil v této politice sympatie (anšus Rakouska a rozbití Československa, japonská rozpínavost a nejistota ohledně kroků britského impéria). Důsledkem tohoto myšlenkového kvasu bylo vytvoření spojení s nacistickým Německem při „porcování“ polského státu a vyhnutí se evropské válce (neúspěšně). Podle Stalinovy ideologie byl konflikt nevyhnutelný. Válka s nacisty nakonec musela přijít.⁶¹ Později měl přijít konflikt s kapitalisty a západními imperialisty. Stalin to nepochopil, stejně jako Američané a nacisté. Ideologie zkreslovala jejich úsudky. Oba národy uvízly ve své etice autenticity. V přesvědčení o své nadřazenosti a nadřazenosti své kultury a svého modernizačního projektu samy sebe přesvědčily o právu inseminovat své kulturní DNA do krevního řečiště ostatních národů. Věk impérií neskončil vznikem univerzalistických ideologií osvícenství.

⁵⁹ KUROMRYA, Hiroaki. *Stalin*, str. 122-28; LEFFLER, Melvyn. *For the soul of Mankind*, str. 18.

⁶⁰ Tamtéž, str. 19.

⁶¹ SERVICE, Robert. *Stalinovy války*, str. 61-81.

3. Globální studená válka a strategie zadržování

Spojené státy utvářely svoji domovinu, ostatní země a celý mezinárodní systém politiky a ekonomiky skrze svoji *Grand strategy* zadržování (containment) a vytlačování (rolling back) Sovětského svazu. Americká grand strategy se měnila po celou dobu studené války a vyvíjela se i po konci studené války v době americké hegemonie a unilateralismu.⁶² Primární touhou amerických administrativ bylo minimálně omezit anebo dokonce zatlačit (Trumanova administrativa na počátku 50. let, Kennedyho administrativa na počátku jeho vlády, Reaganova administrativa v letech 1982-1983) moc Sovětského svazu a jejího projektu reálného stalinského socialismu. Strategie zadržování nikdy nebyla výhradně obranná a to ani během Kennanových dob. Vždycky se jednalo o strategii útočnou a vítěznou.

Truman poté, co převzal úřad prezidenta USA po smrti FDR, tak uvažoval o konturách své globální strategie a strategie vůči úhlavnímu konkurentu/spojenci Sovětskému svazu. Truman se pohyboval přibližně v těchto konturách (tedy podle Lefflera):

- věřil, že je nutné se spojit se Sovětským svazem,
- ale také uznal, že spolupráce znamenala, že Spojené státy by se měly dostat na svých 85 procent,
- Truman někdy odsoudil sovětskou vládu, přesto řekl, že touží po míru, a mohl vyjednávat dohody se Stalinem a SSSR.

V této době se mnohem více začaly prosazovat tzv. řížské axiomy před tzv. jaltskými axiomy. Ústřední postavou se stal právě velký rusista a diplomat George Kennan na začátku roku 1946.⁶³ Jako každý ve světě, tak USA a SSSR toužily vnutit svůj řád zbylým národům. Takovéto jednání můžeme označit jako imperialistické, či velmocenské. I když si to oba národy mnohdy nechtějí přiznat, tak minimálně nevědomky se chovají jako staré kolonální říše Evropy.⁶⁴ V únoru 1946 odpověděl Kennan na Stalinův projev v Balšoji svým

⁶² Základní dělení přístupů k zadržování bych rozdělil na 4 základní přístupy dle Gaddise a Lefflera. (1) symetrické; (2) asymetrické; (3) unilaterální a (4) multilaterální zadržování.

⁶³ Bylo by však chybné ho pokládat za protiruského. Tím Kennan nikdy nebyl. Byl velkým milovníkem ruské literatury a identity. Dokonce po konci studené války odmítal sjednocení Německa anebo rozšiřování NATO na východ směrem k ruským hranicím.

⁶⁴ KENNAN, George F. *Memoirs, 1925–1950*, str. 236.; LEFFLER, Melvyn. Remembering George Kennan: Lessons for Today? *United States Institute of Peace*[online]. 2006, 1-16 (Special Report 180).

telegramem o délce 5 000 slov. Dnes tomuto dokumentu říkáme dlouhý telegram. Tzv. Dlouhý telegram tedy uvádí tyto zásadní závěry o sovětském jednání:⁶⁵

- Sovětští vůdci využívali myšlenku kapitalistického obklíčení, aby ospravedlnili své totalitní vládnutí doma.
- Sověti se budou snažit expandovat do celého světa.
- Neměli [Američané] bychom vyjednávat v dobré víře, protože [Sověti] budou, chápou pouze logiku síly a ne rozumu.

Předsedou strategického plánování na Ministerstvu zahraničí pod vedením bývalého náčelníka štábů George F. Marshalla se stal v roce 1947. V červenci 1947 publikoval svůj nejslavnější článek v *Foreign Affairs*, nejprestižnějším časopise mezinárodních vztahů ve Spojených státech⁶⁶ pod názvem „**The Sources of Soviet Conduct**“.⁶⁷ Závěry článku se dají charakterizovat přibližně takto: „*politická osobnost sovětské moci, jak ji známe dnes, je produktem ideologie a historických okolností.*“ Chování Moskvy „*jsou tedy tekutým proudem, který se neustále pohybuje všude tam, kde je dovoleno se pohybovat, směrem k danému cíli. Jeho hlavním zájmem je zajistit, aby naplnil každý kout a klenbu, která je k dispozici ve světové moci. Pokud však na své cestě najde nepřekonatelné bariéry, přijme je filozoficky a přizpůsobí se jim.*“

- Sovětští vůdci jsou přesvědčení marxisté.
- Toužili po moci a doufali, že se rozšíří kdekoli.

Jako politický realista byl přesvědčen o významu vakua v mezinárodních vztazích. Proto věřil, že je nezbytné, aby se konceptualizovala vhodná strategie k zadržování a vytlačování SSSR ve světovém systému moci, ekonomiky a ideologie. Popisoval to takto: „*Je zřejmé, že hlavním prvkem jakékoli politiky USA vůči Sovětskému svazu musí být dlouhodobé, trpělivé, ale přísné a ostražitě omezování ruských expanzivních tendencí.*“ Expanze SSSR, „*by mohla být zamezena chytrým a ostražitým používáním moci a síly na řadě neustále se měnících geografických a politických kolbišť, které odpovídají posunům a manévřům sovětské politiky, ale které nemohou být odkouzleny ani vyloučeny z její existence*“.⁶⁸ Kennan nicméně nebyl pouhý defenzivní obránce USA. Byl to nemilosrdný válečník, který byl schopný a

⁶⁵ KENNAN, George F. *Memoirs, 1925–1950*, str. 581; LEFFLER, Melvyn. *Remembering George Kennan: Lessons for Today?*, str. 2.

⁶⁶ KENNAN, George F. *Memoirs, 1925–1950* str. 307–9.

⁶⁷ Mr. X [George F. KENNAN], „The Sources of Soviet Conduct“, *Foreign Affairs*, July 1947: 566–82, in KENNAN, George F. *American Diplomacy, 1900–1950*, str. 98; LEFFLER, Melvyn. *Remembering George Kennan: Lessons for Today?*, str. 3.

ochotný definovat globální strategii pro dosažení vítězství v nastupující studené válce. Věřil, na rozdíl od mnohých jestřábů studené války a období amerického unilateralismu po konci studené války, že:

- Sovětský svaz byl zásadně slabý, jeho obyvatelé byli „fyzicky a duchovně unaveni“ a jeho ekonomika byla zranitelná.
- Problémy postihující zemi byly pro systém typické, a které nemohly být jednoduše překonány.

Komunismus nebyl z Kennanova pohledu nemoc, ale pouze komplikace. Cílem bylo vytvářet takové postoje, které by usnadnily vznik mezinárodního řádu a který by byl příznivější pro zájmy USA. K tomu měly existovat tři specifické kroky:

- 1. Obnovení rovnováhy sil,
- 2. Redukce nepřátelských sil a
- 3. Modifikace nového statusu mezinárodních vztahů.

Tedy po kolapsu kompaktnosti sovětské vládnoucí strany by se „*sovětské Rusko mohlo přes noc změnit z jednoho z nejsilnějších na jednoho z nejslabších a nejsmutnějších národních společností.*“ Kennanovy názory tedy svými jak defenzivními, tak i ofenzivními názory přetvořily americkou a světovou realitu, a díky tomu v listopadu 1948 schválila nově zformovaná Rada pro národní bezpečnost řekněme axiomy americké grand strategy. V dobách míru a válečných dob byly cíle USA:

- Snížit sílu a vliv SSSR na hranice, které již nepředstavují hrozbu míru, národní nezávislosti a stability světové rodiny národů.
- Přinést zásadní změnu ve vedení mezinárodních vztahů vládami, které jsou v moci Ruska, aby byly v souladu s cíli a zásadami stanovenými v Chartě OSN.

Podle Kennana se konflikty ze studené války týkaly USA a Sovětského svazu s vlastními podobami univerzalizmu. Místo „*latiného*“ univerzalizmu Kennan v souladu s anglosaskou geopolitickou tradicí navrhl dva nezbytné body na obranu evropského Rimlandu, kde základem bylo využít adekvátně zdroje a koncentrovat americké vojenské, politické a hospodářské zdroje Spojených států.⁶⁸

- 1. **Perimeter Defense:** všechny části a oblasti tzv. Rimlandu mají být považovány za stejně důležité. Odolnost proti agresi kdekoli a kdykoliv se to stane.

⁶⁸ SPYKMAN, Nicholas John. *America's Strategy in World Politics: The United States and the Balance of Power*, str. 194-99;

- **2. Strongpoint Defense:** Kennan navrhl postup akcí. Obranu konkrétních regionů a způsoby přístupů. Velmi selektivní plán obrany, který zachycuje zdroje / průmyslově-vojenský komplex národa.

Kennanovy návrhy zadržování sovětského Ruska byly postaveny na (1) asymetrické reakci. Byl to pokus o uplatnění vlastních sil proti sovětským slabostem. Výhodou v porovnání s odpovídajícími „pevnostmi“ a (2) při rekonstrukci Evropy. Pro Kennana bylo představování evropské ekonomiky subjektivně vypočtené riziko. Spojil by americké investice, které by jinak mohly být zařazeny do vojenského sektoru. Riziko bylo přijato, protože SSSR nemohl chtít další válku tak brzy po globální válce, která zničila velkou část sovětského území. Stalin dostal svou atomovou bombu a dosáhl svých tužeb ve východní Evropě.

I přes důležité cíle grand strategy tak podle Lefflera chyběly jasnější závěry, jak přesněji aplikovat fundamentální axiomy při zadržování a vytlačování SSSR:⁶⁹

- Mělo by se použít zadržování všude?
- Měla by být použita vojensky?
- Měly by se Spojené státy zaměřit na ekonomickou pomoc národům, které usilují o rekonstrukci svých ekonomik?
- Měly by USA přiřadit prioritu okupovaným územím, zejména v Německu a Japonsku?

Cíle a dostupnost zdrojů jak materiálních anebo spirituálních se ne nutně musí shodovat. Podle Trumanovy doktríny byly Spojené státy ochotny konfrontovat všechny totalitní expanze a poskytnout pomoc Řecku a Turecku. Americká administrativa i přes „velká slova“ akcentovala ekonomickou pomoc namísto vojenské asistence. I přes veřejná prohlášení mnohých politiků z východního bloku se USA v tomto období primárně nepokoušely vojensky obsadit východní Evropu. Místo toho se snažily vyhrát bitvu o duši lidí skrze svůj modernizační projekt a minimálně zastavit růst podpory komunistických stran ve Francii, Itálii a Řecku a zároveň zamezit znovuvyzbrojení německé říše tím, že ji integrují do regionálních a transnacionálních struktur západního světa. Trumanova doktrína by byla k ničemu, pokud by v červnu 1947 USA nekonstruovaly svůj plán hospodářské pomoci Evropě, který dnes známe jako Marshallův plán. Touha pomoci nevycházela z čistě humanitních důvodů. Důvody byly podle mě primárně egoistické. Stejně jako dnes nehrají lidská práva pro západní země primárně skutečně morální a spravedlivý záměr, ale primárně

⁶⁹ LEFFLER, Melvyn. Remembering George Kennan: Lessons for Today?, str. 3.

instrumentální krok, který má pomoci každé zemi dosáhnout větší moc a hegemonii, bez ohledu na to, k jaké ideologii se hlásí. Jak poukázal Lundestad, vlády západní Evropy s radostí přijmuly americké peníze a pozvaly americké impérium do Evropy do oblastí, které byly výhodné pro samotné evropské státy. I přes hospodářskou pomoc Evropě byla hlavní otázka Německa stále nevyřešena. Pro ukojení francouzského strachu z Německa Američané ponechali své okupační jednotky ve střední Evropě. Pan doktor Koura ve svém článku o vzniku NATO po druhé světové válce uvádí několik možných důvodů, proč vůbec NATO vzniklo.⁷⁰ Jedna interpretace je řekněme sovětská, která tvrdí, že cílem byly kontrarevoluce a německý a fašistický revanšismus, další možný důvod byl sovětský expanzionismus anebo za vznik může primárně nejistota mezinárodního systému. Nebudu autoritativně říkat, který názor je pravdivý, protože to záleží na ideologickém zabarvení každého analytika. Pro mě osobně nejzajímavější je názor, že vznik NATO chtěly primárně západoevropské země a USA na to přistoupily kvůli mezinárodní vojenské a ekonomické nejistotě. David Holloway charakterizoval vznik NATO přibližně takto:⁷¹

- Severoatlantická smlouva byla podepsána jako součást politiky soupeření proti sovětskému Rusku a budoucímu Německu, jehož politické směřování a budoucí uspořádání nebylo zcela jasné.
- Původní zaměření zadržování bylo na západní Evropu, západní Německo a Japonsko.

Spojené státy a jejich úředníci nicméně uvažovali o rozšíření svého zadržování na celý svět. V praxi se nám zde ukazuje vliv tzv. anglosaské tradice geopolitického myšlení, kde hlavní roli hraje ovládnutí anebo stabilizování Euroasijského masivu v jihovýchodní Asii, na Středním východě a v severní Africe hospodářsky, politicky a sociálně.⁷² Američané věřili, že tyto oblasti byly pod přímým ohrožením ze strany separatistů podporovaných Moskvou.

Na rozdíl od neokonzervatistů bylo mnoho tehdejších úředníků ovlivněných primárně mocenskými koncepty mezinárodních vztahů a rozlišovali to, kam by se měly dislokovat americké zdroje. To byl důvod, proč Američané „opustili“ Čínu po porážce nacionalistů. Kennan po roce 1949 začal ztrácet své výsadní postavení na Ministerstvu zahraničí. Důvodů

⁷⁰ KOURA, Jan. *První rozšíření Severoatlantické aliance: Spojené státy americké a jejich role v procesu přijetí Řecka a Turecka do NATO*, str. 45.

⁷¹ HOLLOWAY, David. *Stalín a bomba: Sovětský svaz a atomová energie, 1939–1956*, str. 116–71; LEFFLER, Melvyn. *Remembering George Kennan: Lessons for Today?*, str. 3.

⁷² LEFFLER, Melvyn. *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, str. 106–9; LEFFLER, Melvyn. *Remembering George Kennan: Lessons for Today?*, str. 4-5.

bylo několik. Především vítězství komunistů v Číně, dále pak sovětská atomová bomba a její úspěšné otestování a kvůli změnám nálad ve Washingtonu. Úředníci v USA došli k závěru, že Spojené státy ztrácí svoji hegemonii, a tím pádem svoji globální strategickou převahu v boji o ovládnutí světa. Od strategického vyvažování se Spojené státy přesunuly k mnohem více symetrickému pojetí zadržování a vytlačování Sovětského svazu a po nástupu Paula Nitze také pokutu o mnohem agresivnější vytlačování světového komunismu.⁷³

Převaha se přesunula k více ideologickému táboru, než kterým byl George Kennan. Dlouhý telegram už neodpovídal představám tehdejší vládnoucí elity a skupiny. Paul Nitze (na Ministerstvu zahraničí nový šéf plánování) a jeho spolupracovníci vytvořili nový dokument NSC-68. Metaforicky se cíl nezměnil. Cílem stále bylo „*podporovat světové prostředí, v němž může americký systém přežít a vzkvétat*“. Nicméně cíle USA se dramaticky změnilly. Od strategického a realistického zadržování k ideologickému a rádoby morálnímu vytlačování. NSC-68 tedy můžeme charakterizovat v těchto bodech:

- Zadržování v tomto „ideologickém“ kabátku znamenala zadržování rozšiřování sovětské moci.
- Odhalování falešných sovětských nároků.
- Vyvolání kolapsu sovětské kontroly nad velkou částí Euroasie.
- Za účelem dosažení těchto cílů bylo nezbytné zesílení vojenskou silou.
- Zadržování byl koneckonců „*politicky vypočítaný a postupný nátlak*“.
- Bez vyšší vojenské síly to nebylo nic jiného než „*politika blafování*“.

I když prezident Truman přijal závěry Paula Nitze a jeho týmu, tak se zpočátku zdráhal připojit k tomu i nutné finanční prostředky, bez kterých nebylo možné aplikovat cíle Paula Nitze a jeho týmu. Jak poukázal Gaddis, skutečným bodem obratu u Trumana byla korejská válka v červnu 1950. Docházelo stále k větší militarizaci společnosti a růstu vojensko-průmyslového sektoru. Poté, co se rozhořela korejská válka, tak se studená válka stala novým světovým konfliktem. Studená válka se skutečně stala globální a její „drápy“ se zasekly do všech částí světa, které vedle studené války silně ovlivnila dekolonizační hnutí. Až do nástupu republikánské administrativy se více prosadily tvrdší názory na sovětskou politiku. Studená válka získala atributy skutečné války, protože třetí svět začal hořet a tajné války a psychologické války vedly obě strany vůči sobě navzájem a obyčejní lidé se jako opět vrátili do soukolí světa, který nebyli schopni ani pochopit a natož řídit. Tento typ válčení byl

⁷³ LEFFLER, Melvyn. *Preponderance of Power*, str. 55–99; LEFFLER, Melvyn. *Remembering George Kennan: Lessons for Today?*, str. 6.

aplikován, protože Američané a paradoxně ani Sověti neusilovali o to, aby se setkali v přímých střetech. Tento typ politiky měl zamezit případné sovětské invazi do západní Evropy a vyhnout se konečnému řešení lidské otázky během jaderné války.⁷⁴

Po nástupu Dwighta D. Eisenhowera v listopadu 1952 došlo ke změně americké politiky. Podle republikánské administrativy bylo špatné vycházet z NSC-68 a její symetrické potřeby zadržování a vytlačování SSSR. Konvenční síly chtěli vyměnit za sílu jaderných zbraní a vytvořit *brinksmanship* a *masivní odvetu* jako hlavní pilíř americké koncepce zadržování a vytlačování SSSR.⁷⁵ Stejně jako předešlá administrativa pokračovala ve skryté a psychologické válce, která měla podpořit boj o duši lidstva.⁷⁶ Americká administrativa se od NSC-68 přesunula k teorii *domina*. Zadržování a vytlačování SSSR zůstalo základním fundamentem americké politiky vůči SSSR. Změna však byla v tom, že republikánská administrativa měla usilovat o „levné“ zadržování a hlavně, aby se Spojené státy nestaly policejním státem, protože to byl skutečný důvod, proč Američané odstartovali strategii zadržování. Když se pokusím jednoduše popsat americkou strategii, tak bych si dovolil odvolat se na Melvyna Lefflera a jeho pohled na studenou válku:

- Strategie zadržování byla stále stejná, dána Trumanovou doktrínou až do Reaganovy „protiofenzivy“ v 80. letech (snaha zadržet sovětský komunismus a zajistit americkou převahu ve světě).
- Poválečný chaos, na který Američané reagovali, tak byl oprávněný, nicméně sovětská moc byla v některých oblastech přeceňována (Spojené státy byly po celou dobu mocnější a silnější, a to i v době vyrovnání nukleární parity v 70. letech).
- Obavy z totalitní moci byly oprávněné, a pokud by SSSR ovládl Euroasii, USA by se musely změnit v kasárenský stát, aby ochránily svůj domácí společenský systém (velký vliv anglosaské geopolitické tradice poukazující na důležitost zajištění Euroasijského masivu pro americkou národní bezpečnost).

⁷⁴ LEFFLER, Melvyn. *Preponderance of Power*, str. 194–96.; LEFFLER, Melvyn. *Remembering George Kennan: Lessons for Today?*, str. 8.

⁷⁵ KENNAN, *American Diplomacy*, str. 87; LEFFLER, Melvyn. *Remembering George Kennan: Lessons for Today?*, str. 10-15.

⁷⁶ Eisenhower podpořil svržení Mohameda Mossadegha v Íránu a Jacobo Guzmána Arbenza v Guatemale.

4. Spor o Německo a národní bezpečnostní stát

Na konci světové války byly Evropa, Německo, Japonské císařství v troskách a velké říše začaly mizet. Říše, které násilně expandovaly, tak už dále nebyly schopny platit cenu impéria. Impéria jsou budována pro ekonomické zdroje, území a primárně pro pravděpodobně nejdůležitější faktor expanze, a to potřebu ochránit svůj způsob života a vnútit ho všem ostatním, protože věří, že jejich kulturní genom je nadřazený všem ostatním. Tato lež a patolízalství uvrhlo svět do ničivého konfliktu, který ukončil evropskou dominanci světa. Po zbytek tzv. krátkého dvacátého století patřil svět dvou Evropou silně ovlivněnými, ale stále ne typicky evropskými národy – Spojenými státy se svou vírou v negativní svobodu a kapitalismus a stalinskému impériu usilujícímu o socialistickou revoluci. Římský historik Tacitus označil imperialismus za vraždění, ničení a krádeže. A přesně tohle krátké dějiny dvacátého století nabídly. Ano, abychom nebyli tak negativní, tak dvacáté století přineslo mnoho hezkého a zajímavého, ale už nikdo Západu (ale také nezápadním státům a národům) „neodpáře“ jejich imperiální blouznění v minulosti a ve všech světových válkách (první světová válka, druhá světová válka a nakonec i studená válka se všemi svými proxy válkami ve třetím světě).

Za rozpoutání studené války nesou odpovědnost všichni. Nemůže za to pouze kapitalismus anebo komunismus. V situaci, kdy lidé touží a vyžadují hledání cest pro zlepšení jejich životů, jsou lidé, kteří vládou, povinni vyhledávat anebo vytvářet takové modely života, které by měly obyčejným lidem zajistit jejich malý kousek štěstí. Vítězové války pocíťovali, že Německo a další „revizionistické“ země ohrožují budoucí mírový a prosperující stav světa. V důsledku neshody o tom, jak „svázat“ německý expanzionismus, tito vítězové rozdělili na dlouhých 40 let německou říši na dva státy. Tím rozdělili starý kontinent na východ a západ a na 40 let potlačili myšlenky o středoevropanství a následně započali globální studenou válku o duši lidí a vnucení svého modernizačního projektu celému světu.⁷⁷

Každá velká říše má své ideje (beztržní společnosti, ideologie lidských práv...) o míru a prosperitě. V případě Německa šlo ale také o využívání okupačních zón, které spojenci získali v roce 1945. Moskva usilovala o získání „tvrdé měny“, vědeckých poznatků, zdroje pro svůj vojensko-průmyslový komplex a v neposlední řadě také sféru vlivu a bezpečnost před dalším případným napadením Ruska ze západu v důsledku masivního zničení evropské části Sovětského svazu. Západní spojenci zpočátku uvažovali podobně. Německo se stalo

⁷⁷ LEFFLER, Melvyn P a Odd Arne WESTAD. *The Cambridge history of the Cold War (Vol. 1)*. New York 2010, str. 10.

prvním skutečným bojištěm studené války. Ano, spory byly už dříve (Írán, Turecko, Řecko), ale teprve až Německo a Berlín ukázaly na nemožnost, jak poznamenal Tony Judt ve své monumentální syntéze o poválečných evropských dějinách, vyrovnání mezi Západem a sovětským Ruskem. Stalin a ani Truman nechtěli studenou válku, ale nevyhnuli se tomu. Napadá nás otázka proč. Podle Lefflera byly uzamčeny v bezpečnostním dilematu a tato mezinárodní nejistota je zároveň lákala (vnutit svůj systém ostatním), ale zároveň je ohrožovala (možnost porážky a pádu svých režimů). V důležitých otázkách nedokázali najít kompromis a dohodu. Jednalo se o německou samostatnost, možnost nedominance SED a v otázce Porúří (zadržování a kontroly).⁷⁸ Paradoxně rozdělení Německa a Berlína pomohlo zklidnit německou otázku na nějakou dobu. A tato otázka byla konečně vyřešena až v 80. letech, kdy Sověti přistoupili na svázání Německa v rámci struktur NATO.⁷⁹

Hlavní mocnosti (Spojené království, Francie, Čína, sovětské Rusko a Spojené státy americké) světa musí být označovány za skutečné strůjce studené války. Všechny země (Francie, Británie, USA a sovětské Rusko) ovládaly své okupační zóny pro uspokojení svých tužeb, přání a zájmů. Američané nejdříve prosazovali radikální politiku 4D, ale po porážce Německa a mocenského vakua se přiblížili k jinému řešení německé otázky a svázání její moci. Přes porážku třetí říše představovalo Německo stálou hrozbou pro všechny strany a okupační státy spíše instrumálně hledali využití svých okupačních oblastí⁸⁰ pro své krátkodobé cíle a zájmy. Základním zájmem všech bylo vnutit Němcům asymetrickou spolupráci, zamezit znovuobjevení mohutné potenciální německé síly a moci a rozvíjet německou budoucnost dle modernizačních modelů svých zemí. Obyvatelé obou budoucích německých států nicméně zažili jiné postavení a jiný modernizační projekt. Kapitalistický na západě a reálně-socialistický na východě.

Sjednocené Německo ohrožovalo i národy na východ od okupovaného Německa. Vládnoucí elity Československa, Polska a balkánských zemí pokládaly Německo za životní ohrožení existence jejich států a v případě Československa to byl asi hlavní důvod navázání úzkého spojení se sovětským Ruskem. Stále však existuje otázka, na kterou nejsem schopný dát smysluplnou odpověď a to, jestli by sjednocení dokázalo zamezit studené válce. Dnes se domnívám, že oba národy by si pravděpodobně našly jinou a možná podružnou otázku pro rozpoutání studené války. Kdo ví. A bůh ví, jak by vypadala evropská integrace bez strachu

⁷⁸ LEFFLER, Melvyn. *The Struggle for Germany and Origins of the Cold War*, str. 13.

⁷⁹ Tamtéž, str. 15.

⁸⁰ Okupace západních oblastí německé říše byly výrazněji snesitelnější než na okupovaném východním území.

z Ruska anebo světová ekonomika potom, co by Spojené státy a Kongres neschválily Marshallův plán. Možná by bez sovětské expanze a okupace středovýchodní Evropy Američané nepřistoupili na Marshallův plán a světová ekonomika by se separovala do ekonomických bloků, kterému by dominoval ekonomický predátor. Evropská integrace by možná nedosáhla takových rozměrů, jaké dnes zažíváme, bez integrace Německa do regionálních a transnacionálních bezpečnostních a politicko-ekonomických struktur.

Američané svojí politikou spolurozdělili svět a Německo a v Moskvě často spíše vyvolávali nejistotu. To nicméně neznamená, že bylo jejich jednání v počátcích studené války špatné. Nebylo mnohdy ideální a některá hodnocení Sovětů byla přeceněná, ale to víme dnes. V době, kdy rozhodovali o své globální strategii, tak mnohdy netušili, že má Moskva tolik slabých míst. Trvalo pomalu celých 40 let, než si představitelé obou zemí uvědomili, že mohou spolupracovat a zároveň soupeřit o globální vliv a moc.

Kreml a Washington by se snažily vydělat na jakékoli příležitosti k nákladné expanzi. Úředníci USA a SSSR jednali na svoji dobu rozumně, aby dosáhli svých jak zamýšlených, tak i nezamýšlených cílů. Úsilí Spojených států o kontrolu a kooperaci západoněmecké moci mělo smysl, přestože tyto akce výrazně přispěly k rozdělení Německa a Evropy na dalších čtyřicet let.⁸¹ Truman, Eisenhower a jejich spolupracovníci věnovali velkou pozornost geopolitickým konfiguracím moci, jak tvrdí mnoho postrevizionistů. Dále brali v potaz ideologii, kterou zastávali (poválečný liberální konsensus) a kterou zdůrazňují korporativisté, revizionisté a nová škola studené války. Například Philips ve své studii o novém údělu tvrdí, že myšlení s využitím federální politiky k ukončení venkovské chudoby bylo nedílnou součástí naléhavé zahraniční politiky studené války. Neberou-li v úvahu kulturní nebo sociální rozdíly, tvůrci politik předpokládali, že „protože většina třetího světa zůstala zemědělským charakterem, tak ... *bitva ve studené válce se vedla zejména za „srdce a mysl“ venkovských lidí a že americké praktiky by měly sloužit jako model*“. Prostřednictvím tohoto modelu by Američané pomohli národům třetího světa bojovat proti chudobě a koloniálnímu vykořisťování tím, že je zapojí do světového ekonomického systému. Kromě toho, stejně jako v ideologii New Deal, posílením zemědělské základny těchto národů by jim USA umožnily mít sílu pomáhat udržet Sovětský svaz na uzdě.⁸²

⁸¹ Tamtéž, str. 20.

⁸² PHILLIPS, Sarah T. *This land, this nation: conservation, rural America, and the New Deal*. New York, 2007, str. 245.

Tito tvůrci politik byli naladěni na vnější podněty, byli si vědomi místních soupeření a v určitých mezích byli vystaveni manipulaci slabšími partnery. To, co Truman, Eisenhower a jejich poradci chtěli, nebyl svět rozmanitosti, ale svět, v němž většina národů přijímala americké hodnoty a hlásila se způsobem, který podporoval americké zájmy. Jinými slovy, Spojené státy ve skutečnosti nechtěly rovnováhu moci, ale konfiguraci síly v mezinárodním systému, která byla převážně v zájmu Ameriky. A při dosahování těchto cílů tvůrci politik USA pochopili, jak světový kapitalistický systém fungoval:

- usilovali o integraci jádra a periferie.
- navázali spojení se soukromým sektorem doma a s elitami v zahraničí.
- použili tajné akce a strategickou převahu k posílení své diplomacie.
- věřili, že konfigurace moci a ideologie v zahraničí ovlivní domácí ekonomiku.

Americká diplomacie by však nepřijala vlastnosti, které udělala, a nezískala by zdroje a podporu lidu, kterou potřebovala, pokud by nebyla navržena tak, aby zastavila totalitního protivníka a oživila světový kapitalismus jako jeho konečný cíl a ochránila domácí (americký) systém před totalitou.⁸³ Například Hogan poukazuje na to, že instituce národního bezpečnostního státu odrážely nejen obavy těch, kteří se zaměřili na sovětskou hrozbu, ale také obavy těch, kteří se obávali, že by se Spojené státy mohly stát totalitním státem. Na počátku studené války mezi sebou „soupeřily“ dvě skupiny mezi přívrženci ideologie národní bezpečnosti a těmi, kteří představovali starší americkou antistatistickou tradici. Hogan přesvědčivě argumentuje, že koherentní ideologie národní bezpečnosti se vynořila z druhé světové války. Válečná zkušenost učila přívržence této nové ideologie, že Spojené státy konfrontovaly věk totální války vyžadující mnohem hlubší mobilizaci civilní společnosti na podporu vojenské připravenosti. Poválečná konfrontace se Sovětským svazem učinila z této mobilizace nutnost. Projevil se argument, že mír a svoboda na celém světě byly nedělitelné. Ohrožení těchto ideálů v jedné oblasti světa by se nevyhnutelně vyvinulo v ohrožení pro ně v celém regionu a nakonec v celém světě. Teorie domino byla předpokladem myšlení o národní bezpečnosti ve Spojených státech od začátku studené války.⁸⁴ Ideologie národní bezpečnosti ohrožovala ty, kteří se politicky inspirovali dlouholetou tradicí omezené role vlády v ekonomice a společnosti, jakož i minimálním zapojením do mezinárodní politiky. Konzervativci oddaní těmto politickým tradicím byli podezřelí z rozšiřování a centralizace vojenského zřízení, růstu mezinárodních politických a vojenských závazků a rostoucího

⁸³ LEFFLER, Melvyn. *The Struggle for Germany and Origins of the Cold War*, str. 25.

⁸⁴ HOGAN, Michael J. *A Cross of Iron: Harry S. Truman and the National Security State 1945-1954*. New York 1998, str. 15.

břemene financování všech těchto činností. Pro mnohé z nich byl stav národní bezpečnosti obzvláště nebezpečným rozšířením nového údělu. Vybudované instituce skutečně rozšířily stát a vytěžily z americké společnosti větší zdroje, ale nedosáhly toho, co hledali zastánci ideologie národní bezpečnosti. Zákon o národní bezpečnosti zřídil klíčové instituce jako úřad ministra obrany, společné náčelníky štábu a ústřední zpravodajskou agenturu, ale žádná z těchto organizací neměla všechny pravomoci, které jejich zastánci původně předpokládali. Hogan tvrdí, že i obrovský vojenský nárůst vyvolaný NSC 68 a korejskou válkou byl v některých ohledech omezen obavami z nadměrného růstu moci státu. Kongresoví konzervativci bránili snahám vlády implementovat mzdové a cenové kontroly, aby se zabránilo inflaci během přezbrojování. Instituce státu národní bezpečnosti nesly v každém případě známky svých zastánců i odpůrců. Některé z nejdůležitějších politických konfliktů poválečné éry nebyly ohledně politických cílů, jako je zachování silné národní obrany, ale spíše nad jejich vztahem k jiným cílům, jako jsou omezení daňového zatížení nebo udržení vyrovnaného rozpočtu.

Rozpočet poháněl některé z nejintenzivnějších politických bitev rané studené války, včetně konfliktů mezi službami o rolích a misích. Dokonce i organizační záležitosti, jako je úroveň autority, kterou měl mít ministr obrany nad jednotlivými sekretáři služeb, se staly problémy především kvůli jejich dopadům na rozpočet. Národní vojenské plánování bylo sloučeno do Ministerstva obrany v roce 1949 především proto, že první ministr obrany James Forrestal nebyl schopen účinně sladit konkurenční požadavky na služby s větším podílem vojenského rozpočtu.⁸⁵

Rozhodnutí o utrácení a zdanění také nejjasněji odhalila napětí ve světovém pohledu Harryho Trumana. Truman zaujímá kriticky důležité postavení v Hoganově vyprávění, které ztělesňuje konflikt mezi ideologií národní bezpečnosti a antistatistickými politickými tradicemi. Ačkoli se připojil k mnoha prvkům ideologie národní bezpečnosti, byl také odhodlán udržovat vyrovnaný rozpočet.⁸⁶ Když tedy došlo k financování nového státu národní bezpečnosti, Truman se často ocitl na různých stranách téže debaty, v závislosti na tom, zda čelil jestřábům v rámci své vlastní administrativy nebo ekonomicky smýšlejících republikánských členů Kongresu. Jak Hogan zdůrazňuje, Dwight Eisenhower se ocitl v podobné pozici jako prezident a poznamenal, že každá administrativa „často vypadala jako

⁸⁵ Tamtéž, str. 200-208.

⁸⁶ Tamtéž, str. 71-72.

*bojiště mezi ekonomy na jedné straně a manažery národní bezpečnosti na straně druhé“.*⁸⁷ Vzhledem k celé škále názorů v rámci jejich politických koalic se zdá nepravděpodobné, že by se kterýkoli prezident mohl této situaci vyhnout.

Vzorec konfliktů a kompromisů, které Hogan identifikuje, je velmi užitečný pro pochopení vývoje stavu národní bezpečnosti před rokem 1950. Nicméně, stejně jako všechna užitečná zobecnění, má své limity. Je obtížné charakterizovat vojenské budování, které následovalo po NSC 68, a zásahy do korejské války jako další kompromis stejně jako ty, které tomu předcházely. Zastánci ideologie národní bezpečnosti postoupili svým protivníkům v této epizodě jen málo, než tomu bylo v jiných bodech, takže se tak nehodí do širšího vyprávění knihy. Hogan přeceňuje důležitost úsilí omezit nahromadění. Marshall a Lovett nakonec konečně snížili plánovanou výši vojenského rozpočtu na pět let po fiskálním roce 1951 na 190,6 miliard USD z původně navrhovaných 287 miliard USD.⁸⁸ Tyto limity však stále předpokládaly roční rozpočet více než třikrát větší, než jaký byl navržen před NSC 68 a Koreou. V některých letech by to překročilo to, co byl celý federální rozpočet ve fiskálním roce 1950. Tento druh ekonomizace se radikálně liší od plánů, které fiskální konzervativci předložili dříve, aby snížili fiskální rozpočet Pentagonu 1951 pod 13,9 miliard dolarů, které původně Truman navrhl.⁸⁹ Rozpočtové obavy lidí, jako je Robert Lovett - časný podporovatel NSC 68 - jsou jiného řádu než obavy skutečných kritiků národní bezpečnosti.⁹⁰ Po roce 1950 si národní bezpečnostní manažeři mohli dovolit šetřit na hranici, protože porazili své závažné rozpočtové protivníky.

⁸⁷ Tamtéž, str. 7.

⁸⁸ Tamtéž, str. 308.

⁸⁹ Tamtéž, str. 285.

⁹⁰ Tamtéž, str. 300.

Závěr

V této deskriptivní diplomové práci jsem se mnohokrát snažil vyjádřit, že není tak zásadní, kdo nese vinu za počátek studené války, ale primárně to, jak Američané viděli svět po konci studené války a o jaký svět usilovali. Nezáleží na tom, zda byly politiky obou velmocí racionální. Všechny politiky zahrnují kompromisy, že kompromisy jsou plně nejistoty a že upřímní lidé a upřímní úředníci se mohou o těchto kompromisech neshodnout, ale nakonec to jsou obyčejní lidé, kteří musí nést náklady a důsledky rozhodnutí ostatních a elit. Političtí činitelé proto nesou velkou odpovědnost. Učenci a komentátoři mají stejnou zodpovědnost podrobit se těmto rozhodnutím přísným posouzením.

Na počátku této práce jsem představil metodologický rámec této diplomové práce. Metodologicky vycházím z prací Nového realismu Carla Schmitta a Susan Strange (distribuce moci, odmítnutí morálního univerzalizmu partikulárního aktéra a falešného humanismu, Velmocenský prostor), sociálního konstruktivismu (Colin Wight a jeho důraz na ontologii každého aktéra) a mezinárodní politické ekonomie (IPE). Mezi historiky studené války tento můj přístup, z mého pohledu, nejlépe vystihuje Melvyn Leffler a jeho syntéza post-revizionismu a Nové školy studené války, ze kterého jsem mnohokrát vyházel a jehož mnoho názorů jsem v této práci převzal, citoval a zakomponoval do velkého vyprávění. Melvyn Leffler rozvinul koncepci národní bezpečnosti, která výstižně ukazuje, že *„národní bezpečnost je o ochraně základních hodnot. To znamená identifikaci hrozeb a implementování politik na ochranu základních hodnot“*.

Dále jsem poukázal na významné odlišnosti v interpretaci počátku studené války. Přešel jsem od tradičních autorů po post-revizionistech až po hlavní autory současných přístupů. Samozřejmě se nejedná o vyčerpávající výčet autorů a základních axiomů jednotlivých škol. Jedná se především o dost selektivní výběr těch hlavních (Gaddis, Appleman či Leffler) škol a základních axiomů. Mnoho autorů jsem do této práce nezakomponoval. Ne proto, že bych s nimi nesouhlasil, ale protože se jedná pouze o diplomovou práci, kterou stejně nikdo nebude číst, a proto mi přišlo zbytečné, abych zmiňoval další autory z Evropy, Ruska. Autoři jako Lundestadt, Westad či Romero jsou skvělí historikové, ale stále se jedná pouze o studentskou práci a ne o přelomovou studii, za kterou bych se mohl zapsat do dějin historiografie.

Po interpretačních sporech jsem vyjádřil axiomatiku dvou hlavních postav pořádků studené války – Trumana a Stalina. Poukázal jsem na jejich osobní vývoj, slabosti a možná i nějaké silné stránky, které ovlivňovaly rozhodování těchto dvou velkých postav světové

historie a dějin dvacátého století. Oba muži vycházeli z odlišných prostředí, které na ně mělo velký vliv a podmiňovalo jejich tužby a cíle. Po popsání osobností Trumana a Stalina jsem popsal koncepci zadržování jako základního paradigmatu americké zahraniční politiky a jakou roli při ní hrál velký diplomat a myslitel George Kennan. Poukázal jsem na to, že Kennanova koncepce se odlišovala od pozdější ideologicky přehnané koncepce NSC-68, kterou pomáhal vytvářet „neo-con“ Paul Nitze a jeho tým. I když se v mnohém Kennan mýlil, tak správně poukázal na to, že klíčem k „míru“ není moralistické chvástání a symetrické zadržování, ale politika détente a velmocenské diplomacie sfér vlivů. Patřím mezi autory, kteří věří, že třetí svět hrál velkou roli ve studené válce a že proxy války se staly základním vojenským bojištěm této třetí světové války. Přesto za hlavní zdroj studené války pokládám spor o Německo. Každá z velmocí měla své zájmy, které se staly kolizující a kde paradoxně rozdělení Německa na západní a východní bylo tím nejlepším, co pro stabilitu Evropy mohly mocnosti udělat.

Historie je způsob, jak se učit, objasnit alternativy vyplývající z přísných voleb a můžeme jenom doufat, že vymezíme lepší budoucnost pro ty, kteří snad po nás přijdou. To, v čem jsem si opravdu jistý, tak je, že myšlenky G. Kennana jsou stále živé a stojí si je vždy připomenout.⁹¹

- Kennanovy myšlenky se rychle vyvíjely od doby, kdy v únoru 1946 napsal „Dlouhý telegram“, až do doby, kdy přednášel na University of Chicago v roce 1950.
- Jeho počáteční důraz byl kladen na hodnocení sovětské hrozby. S novými dokumenty ze sovětských archivů můžeme vidět, že „dlouhý telegram“ a „pan Článek X“ obsahoval jak brilantní postřehy, tak oslnivá opomenutí.
- Poté, co byl jmenován ministrem zahraničí Georgem C. Marshalllem do čela nově vytvořeného štábu pro plánování politiky, Kennanovo myšlení se vyvinulo ze zaměření na posuzování hrozeb k důrazu na zájmy. Kennan věřil, že sovětská hrozba je politická a ideologická, a nikoli vojenská, a zdůraznil význam rekonstrukce západní Evropy a přestavby západního Německa a Japonska. Klíčovým úkolem bylo zabránit Kremlu v získávání převahy moci v Eurasii.
- Kennan vždy věřil, že zadržování je předehra a že Sovětský svaz lze vymanévrovat zpět k jeho předválečným hranicím. Nakonec by se chování Kremlu změkčilo a jeho postoje k mezinárodním vztahům by se změnily.

⁹¹ LEFFLER, Melvyn. Remembering George Kennan: Lessons for Today?, Conclusion.

- Spojené státy musely jednat ze síly, ale předmětem síly bylo ve skutečnosti vyjednávání - a kompromis. Bylo důležité, aby se Spojené státy vyhnuly nepřiměřeným závazkům.
- Americká nejistota pramení z mylného důrazu na legalismus a moralismus. Spojené státy nemohly transformovat svět a neměly by se o to snažit.
- Kennan by pohrdal politikou založenou na představách „demokratického míru“.

Seznam použitých materiálů a zdrojů

BRANDS, Hal. *Making the unipolar moment: U. S. foreign policy and the rise of the post-Cold War order*. Ithaca: Cornell University Press, 2016. ISBN 9781501702723.

DRULÁK, Petr. *Metafory studené války: interpretace politického fenoménu*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-594-3.

GADDIS, John Lewis. *Strategies of containment: a critical appraisal of postwar american national security policy*. Oxford: Oxford University Press, 1982. ISBN 0-19-503097-4.

GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. V Praze: Slovart, 2006. ISBN 80-7209-843-8.

GADDIS, John Lewis. *The United States and the origins of the cold war, 1941-1947*. New York: Columbia University Press, 1972. ISBN 978-0231032896.

H. FERRELL, Robert. *Harry S. Truman: A Life*. 1. Missouri: University of Missouri, 2013. ISBN 978-0826210500.

HAMBY, Alonzo L. *Man of the people: a life of Harry S. Truman*. New York: Oxford University Press, 1995. ISBN 978-0195045468.

HOOKER, William. *Carl Schmitt's international thought: order and orientation*. New York: Cambridge University Press, 2009. ISBN 978-0521115421.

CHEN, Jian. *Mao's China and the cold war*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press, c2001. ISBN 978-0807849323.

IKENBERRY, G. John. *Liberal leviathan: the origins, crisis, and transformation of the American world order*. Princeton, N. J.: Princeton University Press, c2011. Princeton studies in international history and politics. ISBN 0691125589.

KOURA, Jan. *Zápas o východní Středomoří: zahraniční politika Spojených států amerických vůči Řecku a Turecku v letech 1945-1953*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. ISBN 978-80-7308-468-4.

KŘIKLÁN, Jan. *Reaganova Amerika, sovětské Rusko a konec globální studené války: analýza vývoje americké grand strategy v 80. letech 20. století z pohledu „national security*

approach“. Praha, 2019. 60 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra mezinárodních vztahů. Vedoucí práce PhDr. Jaromír Soukup Ph.D.

KUROMIYA, Hiroaki. *Stalin*. New York: Pearson/Longman, c2005. Profiles in power (London, England). ISBN 978-0582784796.

LAFEBER, Walter. *America, Russia, and the Cold War, 1945-2006*. 10th ed. Boston: McGraw-Hill, c2008. ISBN 978-0073534664.

LEFFLER, Melvyn P a David S PAINTER. *Origins of the Cold War: an international history*. 2nd ed. New York: Routledge, 2005. ISBN 978-0415341103.

LEFFLER, Melvyn P a Eric FONER. *The specter of communism: the United States and the origins of the Cold War, 1917-1953*. New York: Hill and Wang, 1994. ISBN 0809015749.

LEFFLER, Melvyn P a Odd Arne WESTAD. *The Cambridge history of the Cold War*. New York: Cambridge University Press, 2010. ISBN 9780521837194.

LEFFLER, Melvyn P. *For the soul of mankind: the United States, the Soviet Union, and the Cold War*. New York: Hill and Wang, 2007. ISBN 978-0-8090-9717-3.

LEFFLER, Melvyn P. *Safeguarding democratic capitalism: u.s. foreign policy and national security, 1920-2015*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2017. ISBN 978-0691172583.

LEFFLER, Melvyn. *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*. 1. Stamford: Stamford University Press. ISBN 0804722188.

LEFFLER, Melvyn. *The Struggle for Germany and Origins of the Cold War*. 1. Washington: German Historical Institute, 1996. ISBN B0006FACJ8.

LUNDESTAD, Geir. *East, west, north, south: international relations since 1945*. 7th edition. Los Angeles: Sage, 2014. ISBN 9781446272756.

LUNDESTAD, Geir. *Empire by integration: the United States and European integration, 1945-1997*. New York: Oxford University Press, 1998. ISBN 019878211X.

LUNDESTAD, Geir. *International relations since the end of the Cold War: new and old dimensions*. Oxford: Oxford University Press, 2013. ISBN 9780199666430.

Michael J. Hogan. *A Cross of Iron: Harry S. Truman and the National Security State 1945-1954*. New York and Cambridge: Cambridge University Press, 1998. xii + 525 pp. \$34.95 (cloth), ISBN 978-0-521-64044-2.

ODYSSEOS, Louiza a Fabio PETITO. *The international political thought of Carl Schmitt: terror, liberal war and the crisis of global order*. New York: Routledge, 2007. ISBN 978-0415417549.

PAINTER, David S. *The Cold War: an international history*. New York: Routledge, 1999. ISBN 978-0415153164.

PHILLIPS, Sarah T. *This land, this nation: conservation, rural America, and the New Deal*. New York, NY: Cambridge University Press, 2007. ISBN 9780521617963.

ROBERTS, Geoffrey. *Stalin's Wars: From World War to Cold War, 1939-1953*. 1. Yale: Yale University Press, 2008. ISBN 978-0300136227.

ROBERTS, Geoffrey. *The Soviet Union in world politics: coexistence, revolution, and Cold War, 1945-1991*. New York: Routledge, 1999. ISBN 978-0415144353.

SERVICE, Robert. *Stalin: A Biography*. 1. Oxford: Belknap Press, 2006. ISBN 0674022580.

WEEKS, William Earl, Walter LAFEBER, Akira IRIYE a Warren I COHEN. *The new Cambridge history of American foreign relations*. New York: Cambridge University Press, 2013. ISBN 9780521763622.

WESTAD, Odd Arne. *Reviewing the Cold War: approaches, interpretations, and theory*. Portland, OR: F. Cass, 2000. ISBN 0714681202.

WESTAD, Odd Arne. *The global cold war: third world interventions and the making of our times*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. ISBN 978-0-521-70314-7.

ZUBOK, V. M. *A failed empire: the Soviet Union in the Cold War from Stalin to Gorbachev*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, c2007. *New Cold War history*.

ZUBOK, Vladislav a Constantine PLESHAKOV. *Inside the Kremlin's Cold War: From Stalin to Krushchev*. Revisied. Harvard: Harvard University Press, 1997. ISBN 0674455320.

Dokumenty

Memoirs By Harry S. Truman: 1945 Year of Decisions. Reissue edition. Missouri: William S. Konecky Associates, 1999. ISBN 156852062X.

Memoirs of Harry S. Truman: 1946-1952, Years of Trial and Hope. Missouri: Smithmark Publishers, 1996. ISBN 0831773197.

The Cold War: a history in documents and eyewitness accounts. New York: Oxford University Press, 2003. ISBN 0198208626.

TRUMAN, Harry S, Bess Wallace TRUMAN a Robert H FERRELL. *Dear Bess: the letters from Harry to Bess Truman, 1910-1959*. Columbia: University of Missouri Press, [1998]. ISBN 978-0826212030.

Internetové zdroje

Koura, Jan. *První rozšíření Severoatlantické aliance: Spojené státy americké a jejich role v procesu přijetí Řecka a Turecka do NATO*, in: *Dvacáté století/The Twentieth Century*, Vol. 5, No. 1, 2013, s. 30–46.

LEFFLER, Melvyn. Remembering George Kennan: Lessons for Today? *United States Institute of Peace*[online]. 2006 (Special Report 180) [cit. 2019-08-05]. Dostupné z: <https://www.usip.org/publications/2006/12/remembering-george-kennan-lessons-today>

Reading Schmitt geopolitically: Nomos, territory and Großraum [online]. *Radical philosophy*, 2010 [cit. 2019-08-03]. Dostupné z: <https://www.radicalphilosophy.com/article/reading-schmitt-geopolitically#fn33>